MEZHEPLER

Müellif:
Cemaleddin Hocaoğlu (Kaplan)
Emir'ül-Mü'minin ve Halifet'ül-Müslimin

مذهبلر

مؤلف :
جمال الدين بن رشيد خواجه اوغلى
أمير المؤمنين و خليفة المسلمين

محرم ١٤١٥ (حزيران ١٩٩٤)

Hilafet Devleti Yayınıdır

Muharrem 1415 (Haziran 1994)

Adres:

~~Neusser Str. 351, 50733 Köln~~

~~Tlf: 0221/ 762561~~

Mukaddime

Din; Allah tarafından vazedilen bir kanundur. Vahye dayanır; yani kaynağını Allah'tan alır. Ve, „Hak Din" bir tanedir. O da İslâm'dır. Hz. Adem'le başlar, bütün peygamberler tarafından tebliğ edilegelmiş ve Hz. Muhammed'le son şeklini almış ve tamam olmuştur; artık eksiği ve gediği yoktur.

Yukarıda da söylediğim gibi, din bir tanedir; iki olamaz: Kur'an şöyle der:

„Allah'ın indinde mûteber ve makbul olan din İslâm'dır..." (Al-i İmran, 19) Bir başka ayette de şöyle der:

„Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki (o din) ondan kabul edilmiyecektir." (Al-i İmran, 85)

Mezheb:

Hak din olan „İslâm" bir tane ise de mezheb farkları vardır. Mezheb farkları genelde müctehid imamların, mücmel ayet ve mücmel hadislerin anlayış farklarından doğmuştur. Zira bâzı ayet ve hadisler vardır ki, iki ya da çok mâna ifade ederler. Müctehid imamlardan biri bu mânalardan birini bir başkası da ötekisini kabul eder ve işte böylece anlayış farkları ortaya çıkmış olur. Şurası da iyi bilinmeli ki, tercih sebebleri de delillere dayanmaktadır.

Mezhebler, itikadî ve amelî olmak üzere iki kısma ayrılır. İtikadî mezhebler, aşağıda görüleceği üzere sekizdir:

1- Mutezile:

Anlayış farkları:

a) Büyük günahları irtikâb eden ne mü'mindir ne de kâfirdir, derler. Bunlara bu sebeble „El-menzile beynel menzileteyn“ ismi verilir.

b) Kul, filinin halikidir. Yani bir kimse yaptığı işin aynı zamanda yaratıcısıdır.

c) Allah'ın sıfatlarını inkâr ederler.

d) „Kur'an mahluktur“, derler.

Yirmi fırkaya ayrılmışlardır.

2- Şia:

Peygamber'den sonra kıyamete kadar imamlık hakkı Hz. Ali'ye ve onun evladına aittir. ve bu inançlarını sürdükmekte ve anayasalarına da koymuşlardır.

b) Sahabe ve halifeler, Hz. Ebu Bekir'i seçtiklerinden günaha girmişlerdir.

c) Şia'ların bu imamlık silsilesi, onikinci imama kadar sürmüş ve onikinci imam bir mağaraya girmiş ve orada gizlenmiştir. Geleceğini beklemektedirler. Gelinceye kadar devletin başına geçen zat asıl imam değil, onun vekilidir.

22 fırkaya ayrılmışlardır.

3- Hevariç:

a) Hakem hadisesini kabul ettiğinden dolayı hem Hz. Ali'yi ve hem de onun taraftarlarını günahkâr saymışlardır.

b) Büyük günah işleyenlerin kâfir olacaklarına kaildirler.

c) Onların inancına göre, Allah, hayrı murad eder, şer murad etmez.

4- Mürcie:

a) Küfürle beraber amel ve ibadet fayda vermiyeceği gibi, imanla beraber de günah zarar vermez, derler.

b) İman, hudu' ve sevgi ile mârifetullah'tan ibarettir. Beş fırkaya ayrılmışlardır.

5- Neccariye:

a) Bunlar Allah'ın sıfatlarını kabul etmezler,
b) „Kur'an mahluktur", derler.
c) Rü'yetullah'ı Mutezile gibi inkâr ederler.

6- Cebriyye:

a) Kulda hiç kudret yoktur; kul ağaçların yaprakları gibidir, rüzgârın tesirindedir; yani kader rüzgârının estiği yöne doğru eğilirler.

b) Cennet ve cehennemin ebedîliklerini kabul etmezler.

7- Müşebbihe:

Bunlar, Allah Teala'yı yaratıklara ve insana benzetirler.

8- Ehl-i Sünnet vel-cemaat:

a) „İslam Dini"ni asıl temsil eden ve sayıları da en çok olan topluluktur ki, Peygamber'in (s.a.v.)'in beyaniyle kurtuluşa eren bir mezhebtir. Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

„Benim ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Hepsi ateştedir, ancak biri müstesna: Sordular? Peygamber cevap verdi: „Onlar, benim ve sahabemin yolunda (ve izinde) olanlardır."

Not: 1- Bu hadisde geçen „Ümmet" kelimesiyle, murad ümmet-i icabettir; ümmet-i dâvet değildir. Buna delil ise „Benim ümmetim" lafzındaki izafet tâbiri bunu ifade etmektedir. Zira izafet; izafet-i teşrifiyyedir. Ümmet-i dâvetiyye ise, İslamî mânada iman olmadığı için teşrife müstehak değillerdir. O halde hadiste geçen fırkaların hepsi İslâm fırkalarıdır. Ümmet-i dâvet ise yahudî ve nasranîlere de şamildir.

2- Aşağıdaki şemada da görüleceği üzere, yukarıda da söylediğim gibi, asıl kök ve asıl gövde „Ehl-i Sünnet"tir; diğer mezhebler, tarihî seyri içerisinde bir takım hadise ve sebeplere istinaden gövdeden ayrılmışlardır.

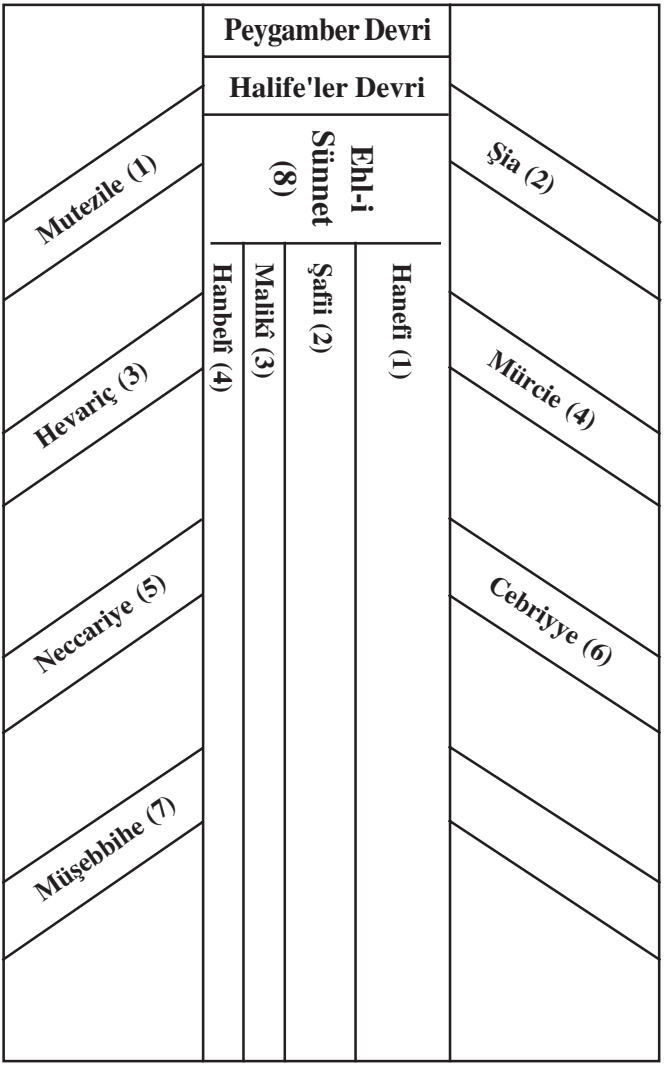
Peygamber Devri
Halife'ler Devri
Ehl-i Sünnet (8)
Hanefi (1)
Şafii (2)
Malikî (3)
Hanbelî (4)
Mutezile (1)
Hevariç (3)
Neccariye (5)
Müşebbihe (7)
Şia (2)
Mürcie (4)
Cebriyye (6)

ZAHİD-İ KEVSERİ KİMDİR?

Muhammed Zahid ismindeki bu zat, H. 1345'de Düzce'de vefat eden Hasan Hilmi'nin oğludur. Hasan Hilmi de H. 1280 yılı Kafkas muhacirlerinden Ali Rıza'nın oğludur. Altıncı dedesinin ismi „Kevser" olması hasebiyle kendisine de Kevserî lakabı verilmiştir.

Zahidi Kevserî, 27 veya 28 Şevval 1296 senesinde sabah ezanlarının okunduğu bir sırada Düzce'nin Hasan Efendi Köyü'nde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini Düzce ulemasından görmüş, 1311'de İstanbul'a gelerek Darülhadis Medresesi'ne yerleşmiş, Fatih Camii Medresesi müderrislerinden tahsilini ikmal etmiştir. 1325 yılında da icazetini almış, Birinci Cihan Savaşı'na kadar Fatih Medresesi'nde ders okutmuştur. O sıralarda ittihatçılar „islah" (1) ismi altında ilim merkezlerini ifsada çalışmakta idiler. İttihat ve Terakkicilerin bu ifsat hareketine karşı çıkanlardan biri de Zahidî

---

(1) „Islah" kelimesi çok istismar edilen bir kelimedir. Öteden beri İslam düşmanları tarafından bir maske olarak kullanılmıştır. Onların gayesi İslam'a karşı savaşıp onu yıkmak ve yok etmektir. Bu vadide kendilerine engel olan her müesseseyi elbette ifsat ve tahrib edeceklerdir. Ama bu hâinâne davranışlarında „Islah" etme tâbirini daima bir maske olarak kullanagelmişlerdir.

Kevseri idi.

Üstad Zahidi Kevseri'nin bizzat yaşadığı ve şahidi olduğu hadiseler arasında çok enteresan olanları vardır. Yaşadığı devir genelde İslam Dini'ni yıkmak ve müesseselerini bozmak için iç ve dış düşmanların işbirliği yaparak gem'i azıya aldıkları bir devirdir. Ve bu devrin ibretamiz hadiselerini günümüz insanının da bilmesi lazımdır. Şeytanî zekâ ile ne korkunç planlar hazırlanmış, ne sinsî yalanlar tertip edilmiş ve bunların sahneye konması için İslam'a düşman ne kahramanlar yetiştirilmiştir. İşte bu sahnelerden birkaçı:

1- Birer üniversite mesabesinde olan Osmanlı medreselerinde usul: Osmanlı Medreselerinde talebeler seçtikleri bir müderrisin rahle-i tedrisinde oturur, başından sonuna kadar tahsilini yapar, (on iki ilmi) elde ederek tekmil-i nüsha ederdi. Böyle bir tahsilin müddeti on beş sene idi. Yeni düzenciler söz sahibi olunca, Garb'ın bir kısım ilimlerini de medreselere sokmak, müderrislerini de seçecekleri derslerde serbest bırakmak ve tedrisat müddetini de on beş seneden sekiz seneye indirmek istediler. Ve bunun için de bir cemiyet kurdular. Üstad Zahidî'yi de bu cemiyete aldılar. Şeyh Zahidî, bu hareketin, dinin ve din ilimlerinin aleyhine bir fırıldak olduğunu gördü. Ne demek? Bir taraftan derslerin sayısı çoğaltılsın, bir taraftan da ders müddeti azaltılsın! Bu olacak şey değildir. Hususuyla talebenin çoğu Türk'tür. Dinî ilimler ise Arapça'nın

çok iyi kavranmasını gerektirir...

İttihatçılar, işlerine gelmediği için, Şeyhülislâm Muhammed b. Numan El-Ahıshavi'yi görevinden aldılar da yerine Ürgüplü Hayri Efendi'yi tayin ettiler. Bu tayinleriyle de arzularına ulaşamayan İttihatçılar, bu sefer de bir „Islah" kanunu çıkardılar. Bu sıralarda da Birinci Cihan Savaşı başlamıştı. Üstad Kevserî'yi de yeni düzen, belağat, vazi, aruz derslerini vermek üzere görevlendirdi. Bu arada Üstad Kevserî'nın bazı dostları „O sıralarda İstanbul'da kalması, bazı gailelerin başına gelmesine sebep olur" diye kendisine söylemişlerdi. O da Kastamonu'ya gidip orada bir enstitü açmak istediğini söyledi. Ve o hususta çıkarılan bir emirle oraya gitti. Üç sene kaldıktan sonra tekrar İstanbul'a avdet etti. İstanbul'da muhtelif mekteplerde ders verdikten

---

(1) „Ders Vekili" ünvanı: Sultan İkinci Beyazit bir medrese yaptırır. Şeyhülislam'ın bu medresede ders vermesini emreder. Zamanla tayin edilen Şeyhülislam'lar, ilimle meşgul olmanın yanında hatta daha çok siyasetle de yani devlet idaresiyle de meşgul olurlardı. Tedrisatı yürütmek üzere de kendilerine naib ve vekil olarak müderrisler tayin ederlerdi. Bu zatlar „Ders Vekili" ünvanıyla tanınmaya başladılar. Sonra zamanın akışı içerisinde Şeyhülislam için üç vekil meydana getirildi. Bunlardan biri fetva için ki, buna „Fetva Emini" ünvanı verildi. Biri de ilim, ulema ve medreselerle meşgul olur ki, buna da „Vekilüdders" yani „Ders Vekili" denirdi. Üçüncüsü ise şer-i tahkikat ve dava işlerine bakar, kadıların i'lâm ve kararlarının sicil ve dosyalarını muhafaza ederdi. Kadıların tayin ve azilleri de yine bu makamın verdiği raporlara istinaden Padişah tarafından yapılırdı. (Makalat-ı Kevserî; 6-12)

sonra, „Ders Vekaleti Meclisi“ne âza olarak seçildi. Daha sonra „Ders Vekili“ (1) yani mezkur meclisin reisi olarak tayin edildi. Kısa bir müddet sonra da bu görevden azledildi. Azil sebebi şöyle:

Sultan Üçüncü Mustafa'nın H. 1187' de İstanbul'da yaptırmış olduğu bir medrese vardı. İsmine „Laleli Medresesi“ denirdi. İstanbul'daki „Düşkünlere Yardım Derneği“ bu medreseyi yıkıp yerine düşkünlere bir yurd yapmak iştemişti. Bu dernek Sultan Vahidüddin'in ve Tevfik Paşa'nın riyasetinde çalışırdı. Üstad Kevserî medresenin yıkılmasına karşı çıktı. Ve devrin Şeyhülislâm'ı Nuri Efendi'nin de karşı çıkmasını, itiraz etmesini istedi ise de Şeyhülislâm bir şey yapmadı. Üstad dâvayı mahkemeye götürdü. Esbab-ı mucibe tamamdı, binanın herşeyi mükemmeldi, yıkılması mahkeme kararı olmadan caiz değildi. Dava mahkemede seyrine devam ederken Tevfik Paşa, Sadrazamlığa getirildi. Dâvadan vaz geçmesini Üstad Kevserî'den istedi.

Üstad buna da „Evet“ demedi. Bu sefer şunu ileri sürdüler: Bu davayı açma hakkı, „Ders Vekili“ olarak sana ait değildir, Şeyhülislâm'a aittir. Buna karşı da Üstad, „Ders Vekili olarak medreseler bana bağlıdır, bu hususta söz sahibi benim!..“ dedi ve susturucu deliller getirdi. Medreseyi yıkmada emellerine ulaşamayanlar, Üstad Kevserî'yi görevinden almadan başka çare bulamadılar ve aldılar ise de Üstad yine de susmadı; yerine getirilen

zat'a giderek ona şu kesin konuşmayı yaptı:

„Dava üzerinde en azından susar, muhaliflere yardımcı olmazsan ne â'la! Yok, muhaliflere yardımcı olur, medrese dâvasını savunacak avukatları azledersen, bil ki seninle de mücadele edeceğim muhakkaktır.." dedi. O da medreseyi yıkmak isteyenlere yardımcı olmıyacaklarına dair söz vermişti. Fakat, işler tersine döndü; Kemalistler İstanbul'a girdi, medrese yıkıldı, yerine yapılan bina Kızılay idaresine teslim edildi. Şu anda (H. 1359'larda) El-iyaze Billah küfrün ve İslam düşmanlarının merkezi haline geldi. Medresenin yıkım haberi Sultan Vahidüddin'e gelince „Bu çok ciddi bir iş; onu yıkmadan önce yerine onun gibi bir yenisini koymak gerekirdi!.." demek suretiyle üzüntüsünü ifade etmişti.

2- Dini için dünyasını terketmesi:

Kemalistler idareye hâkim olunca, Üstad Kevserî İstanbul'u terk etmek zorunda kaldı. Çünkü Üstad, salabet-i diniyyesi olan, tâviz verme yoluna asla gitmeyen bir zattı. Bu hali İslam düşmanı İttihatçıların hışmını üzerine çekmişti. Kemalistler ise, ittihatçılardan bin beter dinsiz, imansız kâfirlerdi. Dine de, din ulemasına da amansız düşmanlar!.. Mustafa Kemal ve onun etrafındakiler, daha işin başında iseler de Üstad Kevserî ferasetiyle işin nerelere varacağını kestiriyordu. Muvakkat bir zaman için de olsa, Kemalist idarenin elindeki beldeleri terketmekte hayır gördü. Nitekim bazı

dostları da işin vehametini, Kemalist idarenin kendisi hakkında hiç de iyi düşünmediklerini kendisine söylemişlerdi. Bunun üzerine Üstad İstanbul'u terketme zorunluluğu duyar, bindiği bir vapurla İskenderiye'ye gider.

Bu arada şunu arzetmekte fayda vardır: Mustafa Kemal ve Kemalcıların „Islahat" adı altında yaptıkları ifsattan birkaç örnek: a) Devleti dinden ayırmış olmalarıdır. Ve zaten en büyük fesatları da budur. Tahribat buradan başladı. „Din ayrı şey, devlet ayrı şey" demeleri, her fitnenin, her melanetin başı oldu. Halbuki azıcık akıl ve izanı olan dahi bilir ve inanır ki, İslam; namaz ve oruçtan ibaret değildir. Ve lakin İslam, hem dindir hem siyasettir. İslam, cemiyet hayatının bütününe hakim olan bir dindir. Fıkıh kitapları ibadet mevzularıyla başlarsa da umumî muamelelere de hususî muamelelere de, âmme hukukuna da, hususî hukuka da bünyesinde geniş yer vermiş, ferdî, ailevî bütün hak ve görevleri tesbit ve tâyin etmiştir. Suçların işlenmesini önlemek için tedbirler almanın yanında suçluları da cezasız bırakmamış, yani bir de ceza hukukuna yer vermiştir. Ve netice itibariyle; İslam Dini; fert ve cemaatın muhtaç olduğu ne varsa onu getirmiş, onu emir ve tavsiye etmiştir. Bu itibarla; dini devletten ayıran ya da ayırmak isteyen, ancak İslam Dini'nin ne olduğunu bilmeyenlerdir.

Üstad Kevserî'nin İstanbul'u terk ederek Mısır'a hicret etmesi, onun hayatında olsun, İslam aleminde

olsun mühim bir yer işgal eder. Bir kere kendisi şahsen bol ve müreffeh bir dünya hayatından dar bir hayata intikal etmiştir. Görünüşte bu böyle! Fakat hakikatte ise mesele tam tersidir. O, müreffeh dünya hayatını ve nimetlerini, İslam'ın hatırı için elinin tersiyle itmiş, Allah ve Resulü'ne doğru hicret etmiştir. Münafikane bir tavır takınıp, tâvizkârâne davranıp Kemalistlerin yanında yer alsaydı, elüstü tutulur, krallar gibi yaşayabilirdi. Fakat o, bunu asla düşünmedi ve düşünemezdi de. Onun iman cevheri, dine bağlılığı ve İslam'a hizmet aşkı ve nihayet medenî cesareti buna mani idi.

O, biliyor ve inanıyordu ki, dinini dünya için değil, dünyasını dini için terkedenlere Rabb'isi bereketli ve feyizli daha büyük kapılar açacak ve daha geniş hizmet sahaları lutfedecektir. Ve öyle de olmuştur: Rabb'isi onu dar ve sınırlı Türkiye ufuklarından intikal ettirmiş, bütün bir İslam alemine ve bütün bir tarihe şamil ufuklara kanat açtırmıştır. Çünkü onun Mısır'da oluşu, ona birçok âlim ve ulema ile görüşme, tanışma, ve istifade etme fırsatını vermiş, hür bir hava içerisinde söyliyeceklerini söylemiş, yazacaklarını yazmıştır. Ve bu arada talebe yetiştirmeyi de ihmal etmemiştir. Ve nihayet Allah için yer ve yurdunu terkeden bu büyük âlim, hayatının sonuna kadar Din-i Mübin-i Ahmediyye'ye hizmete kendisini vakfetmiş ve bu hal üzere iken H. 1371'de Dar-ı fenadan Dar-ı bekaya rihlet etmişse de temiz hayatıyla eserlerinin satırlarında,

talebelerinin sadırlarında (gönüllerinde) yaşamaktadır. Allah gani gani rahmet eylesin!..

Herşeyden önce bilinmesi lazım gelen birşey var ki, o da şudur: İslam mezheplerinin hepsi de dünyada saadete, ahirette cennete ulaştıran birer yoldur. Buna bir misal vermek gerekirse: Bir şehir düşünün; çeşitli yollardan ve yönlerden bu şehre girilebiliyor. Yani yolcu, bu yollardan hangisine girerse girsin, o girdiği yol onu şehre götürecektir. Yolcu, girdiği yolda bir müddet yürüdükten sonra ne yapıyor? Başka bir yola geçiyor. Sonra üçüncü bir yolu deniyor. Daha sonra da dördüncü bir yola geçmek istiyor ve öyle bir noktaya geliyor ki, artık orada şaşırıyor. Girişler ve çıkışlar o kadar karışıyor ki, dönüp dolaşıyor ve artık şehre girme imkânı kalmıyor.

İşte mezhepsizlik de böyledir. Önce mezhepler hakkında kendisinde vesvese ve kuruntular başlar ve bu durum kendisini, mezhepleri mühimsememeye, hafife almaya ve nihayet inkâr etmeye götürür ve: „Mezhep de ne imiş?! Ben mezhep filan tanımam! Bulduğum ayet ve hadislerle amel ederim!..“ der.

Mezhep imamlarından her biri, kılı kırk yararcasına çalışmak suretiyle kitap ve sünnet'ten usul ve kaideler cıkarmış; nesih mevzuunda, hadislerin derecelerinde, kelimelerin mâna ve mefhumunda, icmâ ve kısımlarında, kıyas ve istihsan meselelerinde farklı şartları ileri sürmüşler;

fıkhî içtihatlarını o esaslar üzerine kurmuşlardır. (Ve bugün bir fıkıh külliyatı, bir ilim hazinesi ve ölmez eserler meydana getirmişlerdir...)

Bir insanın bir mezhebe bağlanması demek, o mezhebin delillerini tercih etmesi, kuvvetli bulması demektir. Diğer bir mezhebe yöneldiği zaman, demek oluyor ki, yöneldiği mezhebin delillerini daha cazib görmüş oluyor. Üçüncü bir mezhebe geçmek isterse, işte o zaman karışıklık başlar, vesveseler birbirini takib eder ve artık hiçbir mezhebde dikiş tutturamaz. Hepsini inkâr eder gider. Mezhep mevzuunda hataya düşmenin bir başka şekli daha var! Adam ne yapıyor? Her mezhebten heva ve hevesine uygun olanı alıyor ve bu suretle heva ve hevesini mezheb hususunda hakem kabul etmiş oluyor. Nefsin, heva ve hevesine uyması ise, yoldan çıkmanın, uçuruma yuvarlanmanın en büyük sebeplerindendir. Çünkü, heva ve hevesle ne şeriat olur ne de şer'î meseleler arasında tercih yapılır.

Şu hususu da çok iyi bilmemiz gerekir ki bizlerin, ilim, amel, ahlak, mes'uliyet ve takva yönünden, delillerden şerî hükümleri çıkaran müctehidlerin üstünde olmamız şöyle dursun, seviyelerinde bile olmamız mümkün değildir. Gerçi bu ifademizle zamanımız ulemasından (o zaman ki ulemayı kastediyor. Mütercim) kimseye târiz etmiyoruz. Bunların içerisinde de âlim, zahid, takva ehli yok değildir. Lakin o çapta, o seviyede; maddiyattan, dünya ve varlıklarından tamamen gaflet eden,

bunlardan vazgeçen, ve sırası geldiğinde bunları elinin tersiyle iten kaç kişi bulabiliriz?..

Mesela: Bugün öyle bir alim bulabilir miyiz ki, „Kadilkudat“ yani başkadılık kendisine teklif edilsin, teklifte ısrar edilsin, hapse atılsın, öldürülürcesine kırbaçlansın yine de o buna „Hayır!“ desin; (İmam-ı Azam gibi) kabule yanaşmasın! Veya Medine-i Münevvere sokaklarında ayakkabılarını çıkarıp yalınayak yürüyen ve sebebi sorulduğunda da „Peygamberimin ayaklarının bastığı yerlere ben nasıl ayakkabılarımla basabilirim?! . diye cevap veren (İmam-ı Malik gibi) bir kimseyi bugün bulmamız mümkün mü?.. Veya devrin halifesinin bütün ısrarlarına rağmen, hatta kırbaçlar altında can verme tehlikesine düştüğü halde yine de „Kur'an'ın mahluk olduğunu“ kabule yanaşmayan (İmam-ı A. b. Hanbel gibi) birisine rastlamak mümkün mü?..

Bugün bu çapta, bu ayarda âlim müctehid bulabiliyorsak, hemen kendilerinin etrafında toplanalım, ortaya koyacakları ve belirtecekleri tek mezhepte birleşelim?!.

Ama bu zamanda bu suale „Evet“ demek, müsbet cevap vermek mümkün mü? İlmî kariyerlerini bir tarafa bırakalım, o müctehid imamların dinlerindeki ihlas ve samimiyetlerini, salabet ve cesaretlerini, canları pahasına da olsa, tavizsiz ve ivazsız olma vasıflarını bugün bulmak imkân harici değil midir? O halde ne yapmak lazım? Yapılacak tek şey vardır. O da her yönüyle erişilmez

büyüklüğe sahip o mezheb imamlarının, o müctehidin-i İ'zam Efendilerimizin ortaya koymuş oldukları mezheblere, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da bağlı kalmak ve bir takım indî ve cahilce fikirlerle ortalığı velveleye verenlerin sözlerine asla iltifat etmemektir. Ve bu arada yine bilmemiz lazımdır ki, mezheb ihtilaflarında hikmet vardır, maslahat vardır, kolaylık vardır ve nihayet rahmet vardır. Ve nihayet Kur'an gibi ilâhî kaynaktan feyz alan, Allah Resulü'nün (s.a.v.) söz, fiil ve hareketlerinden istifade eden her mezhep, her asrın doğusunun da batısının da her yönden ihtiyaçlarına cevap verecek güç ve imkâna sahiptir. Allah cümlesinden razı olsun!

Siyaset iddia eden bir insan düşünün ki, esas aldığı ve üzerinde ihlas ve samimiyetle durduğu hiçbir siyasî prensibe sahip olmasın! Böyle bir insanın siyaset adamları arasında en ufak bir değeri var mıdır?

Keza öyle bir adam düşünün ki araziye uyar; herkesi aldatmak için her gördüğüne „Ben seninle beraberim!" der. Bunun da bir değeri var mıdır?

Bu tip insanlara elbette itibar edilmez; üstelik bunlar en adî, en karaktersiz insanlar sayılır. Kezalik, mezhepsizliği şiar edinen ve mezhepler arasında dönüp dolaşanlar var ya! İşte bunlar, onlardan daha da âdî, daha da karaktersizdir!..

İlmin her dalında ve her devirde ulema arasında ihtilaflar olabilir, farklı düşünmeler, anlamalar

normaldir, olağandır. Ama aralarında temelde ve esasta mutlaka ortak noktaları vardır. Bir ilmin dalında müşterek olsunlar da birbirlerine tamamen yabancı olsunlar. Bu da elbette olamaz. Mesela: Bir kimse felsefeci olduğunu iddia etsin de felsefe mesleklerinden hiçbiriyle ilgisi olmasın; böyle bir adam da felsefeye değil, beyinsizliğe nisbet edilir. Keza; ilmin tedvin etmede, kitap te'lif etmede farklı usul ve prensiplere, belli mezhep ve meşreblere gidenler vardır. Hatta Arapça gibi lisan ilimlerinde dahi, bu husus göze çarpmaktadır.

İslam Fıkhına Gelince:

Tarihin derinliklerinden tutun da günümüze kadar ilim adamlarının üzerinde durduğu, enine ve boyuna tahkik ve tedkik ettiği ilimler arasında fıkıh ilmi kadar itina ve itibar gören bir ilim gösterilemez ve bir misline rastlanamaz.

Bu hikmete binaen olsa gerek ki, Allah Resulü (s.a.v.); fıkıh ilmi üzerinde durmuş, „Allah bir kimse hakkında hayır dilerse, onu dinde fakih kılar" buyurmak suretiyle fıkıh ilminin önemine işaret etmiş, sahabesi arasında fakihler yetiştirmiştir. Hatta bunlar arasında öyleleri vardı ki, daha peygamber hayatta iken bunlar fetva verirlerdi. Fetvaları da kabul görürdü.

Peygamber Efendimiz dar-i bekâya intikal ettikten sonra Ashab, sayıları altıyı geçkin o fakih zatların nazareti altında İslam fıkhına; öğrenme ve

öğretmesine son derece önem verdi ve bu sahada bir fıkıh müessesesi kuruldu. Sahabe ve Tabiin arasında fetva verenlerin sayısı çoğaldı.

Medine-i Münevvere vahyin inişine mazhar olan belde idi. Büyük halifelerin son devirlerine kadar Sahabenin karargâhı idi. Medine'de oturan Tabiin arasında öyleleri vardı ki, Sahabe'den fıkıh ve hadis nakleder ve onları biriktirirlerdi. Medineli yedi fakihin fıkıh ilminde büyük bir yeri vardı. Bu arada Sa'd b. Müseyyebi kaydetmek lazımdır. Abdullah b. Ömer, babasının dâvaları nasıl hallettiğini bu zattan sorar öğrenirdi. Çünkü bu zatın Sahabe ve Sahabe'nin verdikleri hüküm ve kararlar hakkında geniş mâlumatı vardı.

Sonraları bu ilimler İmam-ı Malik Hazretlerine intikal etti. Medine ulemasından olan İmam-ı Malik ise, üstadlarından kendisine intikal eden fıkhî meseleleri cem etmiş ve neşretmiştir. Kendi devrinde ve kendinden sonra asırlar boyu yetişen ulema onu tasvib, takdir ve tebcil etmiş ve nihayet onu bir mezhep reisi olarak kabul etmiş, fıkıh mevzuatında ve içtihatlarında onu takip etmişlerdir.

Bu âlimlerden her biri o derece büyüklüğe sahipti ki, her biri ayrı bir mezheb tesis edip bir tarafa çekse idi, elbette arkasında çok insan bulabilirdi. Yani bunlardan her biri birer mezhep reisi olabilirdi. Lakin bunlar Medine Alimi İmam-ı Malik'e intisab etmiş ve bu suretle mezhep ayrılıkları asgariye indirilmiştir.

Abdullah b. Mesud (r.a.):

Ömer (r.a.), hilafeti devrinde Kufe şehrini yaptırmış, fasih Arap kabilelerini yerleştirmiş, İslam fıkhını onlara öğretmek üzere de Abdullah b. Mesut Hazretlerini göndermişti. Gönderirken de Kufe halkına şöyle demişti:

„Benim Abdullah'ı size göndermem, sizi kendime tercih etmemin bir neticesidir"; „Abdullah b. Mesut ilim dolu bir hazinedir" sözünü de yine Halife Ömer söylemiştir. Hakkında şöyle bir hadis de rivayet edilmiştir:

„Ümmetim için Ümm-i Abd'in Oğlunun (Abdullah'ın) razı olduğu şeye ben de razı oldum!" Bir başka hadis de şöyle:

„Bir kimse Kur'an'ı indiği gibi (taze ve güzel olarak) okumak isterse, Ümm-i Abd'in oğlunun kıraati üzere okusun!"

İbn-i Mesud (r.a.), Hazreti Ömer devrinden itibaren Hz. Osman'ın ölümüne kadar bütün ömrünü Kufe ehline fıkıh öğretimi yapmakla geçirdi. Kufe fakihlerle doldu. Hz. Ali (kerremellahü veche), Kufe'ye geldiğinde fakihlerin çokluğunu görünce memnun ve mesrur oldu. „Allah, Abdullah b. Mesud'a rahmet eylesin, bu şehri ilimle doldurmuş!.." buyurmak suretiyle takdir ve tebriklerini ifade etmiştir.

Hz. Ali'nin, hilafet merkezini Kufe'ye alışıyla da bu şehir fakih, muhaddis, kurra ve sair ilim adamlarıyla dolup taşmıştır. Ve bu arada büyük sahabelerden 1500 kişinin buraya teşrif etmesiyle de

bu şehir ilim ve ulema merkezi olmuştur. Dini ilimler ve bu arada fıkıh ilmi buradan her tarafa yayılmıştır.

İbrahim b. Yezid Ennahaî (r.a.):

İşte bütün bu zevatın dağınık ilim ve eserlerini İbrahim b. Yezid Ennahaî bir araya getirmişti. Bu ulemanın rey ve ictihatları da İmam Ebu Yusuf ile İmam-ı Muhammed'in eserlerinde, İbn-i Ebi Şeybe ve daha başkalarının musanneflerinde tedvin edilmiştir.

Enes b. Sirin de şöyle der:

„Ben Kufe'ye girdiğimde gördüm ki, hadis okuyanların sayısı 4000, fıkıh okuyanların sayısı da 400'dü."

İMAM-I AZAM (r.h.):

İşte İmam Ebu Hanife böyle bir ilim mirasına sahip oldu. İmam-ı Azam bunları yani bu ilimleri fıkıhda, hadiste, Kur'an ve arabî ilimlerde her biri bir derya olan ve sayıları kırka baliğ bulunan ulema ve müctehidlerle bir araya getirdi. Ve bir akademi şeklinde, kılı kırk yararcasına tesbit ve tedvin etti.

İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin ilim ve ictihad sahasında fevkalade olduğuna dair bir çok takdirkâr sözler vardır. Sadece birkaçını burada kaydedelim:

a) Hanefi mezhebinden olmadığı halde Muhammed b. İshak en-Nedim şöyle der:

İlim: „Karada ve denizde, şarkta ve garbta, uzakta ve yakında Ebu Hanife'nin eseridir, tedvinidir."

b) Hatib-i Bağdadî İbn-i Keramet'ten naklen şöyle der:

„Biz bir gün Veki'nin yanında bulunuyorduk. Orada bir adam: „Ebu Hanife hata etmiştir," dedi. Veki cevaben, „Hayır, söylediğin mümkün değildir. Çünkü kıyas yolunda İmam-ı Ebu Yusuf'la Imam-ı Züfer gibi zatlar onunla beraberdi. Yahya b. Ebi Zaide, Hafs b. Gıyas, Hibban ve benzeri muhaddisler hadis mevzuunda onun yanında bulunuyorlardı. Kasım b. Na'n lugat ilminde yardımcı idi. Davud-ı Ettaî, İbn-i İyaz gibi zatlar da züht ve takvalarıyla onun meclisinde idiler. Arkadaşları böyle olan bir zat, artık nasıl olur da hata yapar? Yapması mümkün müdür? Şayet bir hatası görülürse hemen ona karşı çıkarlar ve onu tashih edebilirlerdi."

c) İmam-ı Şafii de, „İnsanlar fıkıhta İmam Ebu Hanife'nin iyalidir" demek suretiyle İmam-ı Azam'ı takdir ve tebcil etmiştir.

Sonra İmam-ı Şafii (rahmetullahi aleyhi) gelir. Bu zat, kaynakları bir araya getirmekle kalmaz, ilim ve feyzi; İbn-i Cüreyh ve Atâ (r.a.) vasıtasıyla ibn-i Abbas'a kadar dayanan Müslim b. Halid gibi Mekke ehli ulemasından aldığı bilgilerle birleştirerek dolar, taşar, Şafii Hazretleri'nden feyz alan talebeleriyle ve talebelerinin talebeleriyle doğu ve batı aydınlanır, bunlar vasıtasıyle de alem ilme gark olur. Mısır ehalisi ise, kendisinden ve arkadaşlarından aldığı feyz ve bereketle insanların en bilgilileri olurlar. Çünkü, İmam-ı Şafii ömrünün son yıllarını Mısır'da

geçirmiş, yeni ictihad ve mezhebi orada neşredilmiştir. Orada vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Allah kendisinden razı olsun !

Takdire layık ulema, fakih ve müctehidlerden daha niceleri var ki, onları burada saymak mümkün değildir. Yalnız şu kadarını söylemek gerekir ki, bütün bu zevat, fıkhî meselelerin üçte ikisinde ittifak halindedirler. Diğer üçte birinde de görüş ve ictihadları birbirine yakındır ve her birinin delilleri fıkıh erbabının kitaplarında mevcuttur.

Mezhepsizlere nasıl bir isim vermek gerek?!.

Görüldüğü üzere, mezhepler muhkem delillere ve sağlam temellere dayanarak ortaya çıktı. Son zamanlarda kendini şeriata bağlı zannedip kendi yeni ve indi ictihadlarını yerine koyarak mezhepleri terk etmeye çağıran insanlar türedi. Bir asla dayanmadan, heva ve hevesine uyarak mezhebsizlikte imam olma cereyanına kendini kaptırmışlardır. Mezhep ve mezhep mensupları, kuruntu ve vesveselere kendini kaptıran bu adamlara bir isim, bir ünvan vermede zorluk çekmektedirler. Böyleleri, durumları açığa çıkmış birer deli midir ki, bunları akıl hastanesine götürmemiş olanlar hata etmiştir, yoksa delilerin ukalası veyahut da ukalanın delisi tipinden olduklarını tayin ve teşhiste akıl sahiplerinin ihtilaf edip durdukları müzebzeb (yani iki taraf arasında bocalıyanlardan) mıdırlar?!

Bunların, o sahte içtihadlarıyle mezheplere karşı çıkmak meselesi üzerinde durmadan önce, bir şer'i doktor marifetiyle bunlarda akıl olup olmadığını tesbit ve teşhis etmek gerekir. İşte biz bu noktadan başlıyarak diyoruz ki; bunlarda akıl yoksa mesele yok, delinin üzerinde durmaya değmez, hastadır. Şayet böylelerinde azıcık akıl varsa, o zaman da şunu bilmek lazım ki, bunlar kendi akıllarıyla hareket etmiyorlar; bunlara akıl verenler var. Akıl verenler ise, öteden beri müslümanlar arasında ihtilaflar, ihtilatlar (karışıklıklar) sokmak suretiyle İslam birliğini ve müslümanlar arasındaki vahdeti parçalama gayesini güden din düşmanlarıdır.

Öyleyse sağlam bir müslüman, bu çeşit davetlere aldanmaz ve kulak vermez. Usul ve füruyla, ictihad ve mezhepleriyle sapasağlam bugüne kadar gelen bu Din-i Mübin-i Ahmediye'yi olduğu gibi muhafaza etmek, hele hele fıkıh müessesesine kimsenin el sürmesine müsaade etmemek,dinine ve mezhebine bağlı olan her müslümana bir vecibedir.

Binaenaleyh, mezhepsizlik yolunda bir davet, bir ses işitildiği zaman, onun kaynağını ve arkasında nasıl bir fitne yuvası olduğunu tahkik ve tesbit etmeye çalışmak lazım. Zira böyle bir ses, İslam Dini'nin, gereği gibi ilmini yapmış samimi ve ihlaslı bir müslümandan sudur etmez. Bilakis İslam'ın usul ve füruundan haberi olmayan „mezhep nedir, neyin nesidir, müctehid kimdir, ictihadın şartları nelerdir,

günümüzde ictihad yapabilecek kabiliyet ve ilim gücüne sahip birisi var mıdır?“ şeklinde sorulan suallerin cevabından habersiz olan kişilerden sudur ettiğini siz de göreceksiniz.

Halkı, mezhepleri terketmeye çağıranlar arasında öyleleri vardır ki, müctehidlerin ictihadlarınıda tasvib eder; müctehid olmayan her şahsın istediği herhangi bir müctehide veya her hangi bir müctehidin herhangi bir ictihadına bağlanmasını da caiz görür. Mutezileye isnad edilen işte bu görüştür. Sufiyye'ye gelince: Bunlar, şu manada bütün müctehidleri tasvib ederler: Bir müctehide bağlanmak şart olmamakla beraber herhangi bir müctehidin de sadece azimet olan görüşlerini alırlar.

Sufiyye'nin bu görüşüne Ebul Ala Said b. Ahmed b. Ebu Bekr Errazî „El Cem beynet takva vel fetva min mühimmatiddin ved dünya“ ismindeki kitabında işaret etmektedir. Şöyle ki, orada fıkıh babında mezhep imamlarının kavilleri arasında takvayı gerektirenler, fetvayı gerektirenler, diye söz etmektedir. Sufiyye'nin bu görüşü, bir heva ve heves eseri değil, sırf vera ve takva eseridir.

Mutezileye nisbet edilen görüşe göre; müctehid olmayan herkes için, müctehitlerin görüşlerinden beğendiğini seçmesi caizdir.

Fakat şunun bilinmesi gerekir ki, avâma yani müctehid olmayan müslümana düşen bir şey var ki, o da dini için daha bilgili ve daha takva bir

müctehidi seçip, ruhsat yolunu aramaksızın her türlü fetvasında ona tabi olmalı ve huzur içinde dini vecibelerini yerine getirmelidir. Yoksa her müctehidin görüşündeki ruhsatlara tabi olup, buna heva ve hevesini basamak yapması ve bu noktadan hareketle imamların içtihadlarından kendi arzusuna uygun olanları alması kendi nefsini tatmin etmekten başka bir şey değildir. Dinde bunu mübah gören hiçbir ehl-i insaf bulunamaz. İşte bu sebebe binaen olsa gerek ki, üstad Ebu İshak es-Seferanî şöyle der:

„(Mutezilenin görüşünden ibaret) her müctehid musibtir, yani her ictihadında gerçeğe rastlatmıstır, sözünün evveli safsata ahiri de zındıklıktır."

Çünkü, müctehidlerin sözleri nefiy ile isbat arasında döner. Bir meselede nasıl olur da hem nefiy hem isbat birden bulunur. Evet, belli bir nefi müctehide bütün ictihadlarında uyan bir müslüman, üzerine düşeni yapmıştır. Müctehid ister isabet etsin ister hata etsin. Müctehidler de öyle. Zira „Hakim, ictihad ettiğinde, isabet ederse iki ecir, hata ederse bir ecir alır." Bu bir hadis mealidir. Ve bu babdaki hadislerin sayısı çoktur. Ve bu esas üzerine o gün bugün böyle gelmiş ve bundan sonra da böyle gidecektir.

Mezhebleri terketmeye davet eden ne yapmış olur? Müctehid imamların tefrikaya ve müslümanlar arasında ihtilafa sebep olduklarını ileri sürmüş ve bu güne kadar her müctehidin hata ettiğine inanmış

ve bugüne kadar bütün ümmet üzerine gizli kalan doğru yolu kendisinin bulmuş olduğunu kabul etmiş ve ettirmek istemiş olur. İşte bu, son derece indî olmanın ve büyük bir cür'ete sahip bulunmanın bir ifadesidir.

Bir de bu mezhebsizler sünnet'ten, sahih ahad haberleri hafife almaktadırlar. İcma ve kıyas da bunlara göre böyle. Bunlar daha da ileri gidip istinbat ehli indinde muteber olan Kur'an'ın delaletlerini de kâle almazlar. Bunlar ahad haberleri hafife almakla ne yapmış oluyorlar? Sihah, Sünen, Cevami, Müsennefat, Mesanid ve birrivaye tefsir ve benzerlerinden kurtulmuş olacaklar. O zaman ne kevnî bir mucize olacak ne de itimad edilir şer'î bir hüküm ?!.. Şeytanın yollarından biri olan bu yola islâm düşmanlarının dümen suyuna girenlerden başka kim gider?! Bununla beraber, ahad sahih hadisler, yollarının çokluğu hasebiyle tevatürü mâneviyeye sahiptir. Bazen de karinelerin bulunmasiyle haber-i ahadla ilim hasıl olur. Hatta, ilim ehli arasında sahih hadisleri karinelere sahip hadislerden addetmektedirler. İcmai kabul etmemekle „Ehl-i Hakk" mezheblerinden kurtulmuş, Harici ve Rafizi mezheplerine kaymış olurlar. Kıyası reddetmekle de ictihad kapılarını ve ta'lil yollarını reddetmiş, kıyası kabul etmiyenlerin yoluna gitmiş olurlar...

Ve netice:

Bütün bunların sonunda şu söylenebilir: Mezhebsizlik mevzuunda yükselen bu habis sesin sahiplerinin geçmişini ve hali hazırdaki durum ve tutumlarını incelediğinde göreceksin ki, bunlar ne me'luf ile ülfet etmiş, ne de ma'ruftan haberleri vardır. Şehvet gözlerini kör etmiş (akı karadan seçemez) hale gelmişlerdir. Bu itibarladır ki bunların, mezhebleri terketme yolundaki ses ve sadaları, kaynağını fesad ehlinden alan ilhaddan başka bir şey vardır. O da tehlikenin nereden geldiğini tesbit etmek ve fitne ateşini olduğu yerde söndürmeye çalışmaktır. Çünkü mezhebleri reddetme yolundaki bu çağrı, dinsizliğe giden bir köprüden başka birşey değildir.

Bu mevzuu bitirirken bir iki cümle ilave etmeyi faydalı buluyoruz:

Mezhebsizler mevzuunda çok uyanık olmamız lazımdır. Herşeyden önce şunu bilmemiz ve inanmamız gerekir ki, Kur'an'ın şehadetiyle din tamam olmuştur; eksiği ve gediği kalmamıştır. Her haliyle mükemmel ve her asrın ihtiyacına cevap verecek güç ve kuvvettedir. Anayasa mesabesinde olan Kur'an-ı Kerim'den ve tefsiri mahiyetindeki Sünneti Nebevî'den muhterem ulema, fukaha ve müctehidlerin, kılı kırk yararcasına istihrac ve istinbat etmeleri neticesinde muazzam bir fıkıh müessesatı ve külliyatı meydana gelmiştir ve bütün haşmetiyle ortadadır. Ve böyle bir noktaya gelirken,

ilmin de kaçınılmaz bir vasfı olan anlayış ve görüş farkları neticesinde mezhebler teessüs etmiştir. Genelde ve hususiyle Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında sen ben dâva ve kavgası da, lehülhamd, yoktur.

O halde bize düşen, bulunduğumuz mezhebi ve mezhebî inancımızı muhafaza etmek, bugüne kadar müslümanların itibar ve itimadına mazhar olan fıkıh müessesesine, müctehid ve fukaha camiasına toz kondurmamak ve toz kondurulmasına müsaade etmemektir.

Mezheb; kelime yapısı olarak, ya ism-i mekândır, ya da mimli mastardır. Yani gidilecek yol veya gidiş demektir. Şeriat'ta ise, „Amelde veya itikatta takib edilen yol veya görüş" demektir.

Mezhebler, ictihad farklarından ortaya çıkmıştır. İctihad ise müctehidin işidir. 0 halde mücteihd kimdir?

MÜCTEHİD:

Müctehidin çeşitli tarifleri vardır. Bunlardan bir kaçı:

a) „Şer'i ve fer'i hükümleri delillerinden çıkarma yolunda tüm gücünü sarf eden ehliyetli kimse" demektir. (Molla Hüsrev)

b) „Müctehid o kimsedir ki, „Kur'an'ı, sünnet'i, kıyası; tarif ve çeşitlerini, zayıflık ve kuvvetlilik yönünden ravilerinin halini, lügat, sarf, nahv ve

belagat yönünden Arap lisanını, ittifak ve ihtilaf yönünden ulemanın sözlerini bile.“ (Şeyhülislam Ebu Yahya Zekeriya el-Ensari, Menhec)

c) „Dinin hükümlerini öğrenme yolunda olanca gücünü sarf eden kimsedir.“ (Gazali)

İCTİHADIN LÜZUMU:

Dinin iki ana kaynağı vardır. Bunlardan biri kitap, diğeri sünnet'tir. Tabir ve teşbih caizse, Kur'an bir anayasa, sünnet de onun şerhi ve ilk tefsiridir. Bu iki kaynak ibare ve işaretleriyle, delalet ve iktizalariyle ve benzeri daha nice yönleriyle mevcut hadise ve meseleleri hükme bağlamışlarsa da beşer hayatı ve bu hayatla ilgili yeni yeni problemler yürümekte ve bir noktada durmamakta. Bu durum ne yapmış? Müslümanları yeni yeni ortaya çıkan hadiselerin hükümlerini bulmaya ve bilmeye zorlamıştır. İşte Kur'an çerçevesinde sünnet'in ışığı altında hadise ve meseleler ehil kişilerin hükme bağlamalarına „İctihad“ denir ve bu sebeple meydana gelen hareket „İctihad hareketi“ ismi verilir.

Bu itibarladır ki, ictihad, dinde ve insan hayatında önemli yer almış, daha Peygamber (s.a.v.) hayatta iken bu ictihad hareketi başlamış, sahabe devrinde devam etmiş ve müctehid imamlar devrine kadar sürmüştür.

SAHABE DEVRİ:

Peygamber (s.a.v.)'in vefatını müteakib gelişen hadiseler karşısında Ashab Efendilerimiz durmamış, Kur'an ve sünnet'te hüküm bulamadıkları taktirde ictihad yoluna giderek hadiseleri hükme bağlamışlardır.

Hadiseleri takdir etmede, kitap ve sünnet'i tefsir ve te'lifte isabet ve hata etmeleri yüzünden sahabe arasındaki ictihadlarda da farklılık ve ihtilaflar görülmüştür. Ancak, bu devirde genelde müctehid ve mukallidler kesin ve net çizgilerle birbirlerinden ayrılmadığından, sonraki devirlerde olduğu gibi, bu devirde mezhepler vücuda gelmemiştir.

TABİUN DEVRİNDE:

Tabiun devrinde ictihadlar, kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış ve artık mezhepler teşekkül etmiştir. Ictihada muktedir olanlar, usul ve kaidelere istinaden ictihadlarını yapmışlar, muktedir olmayanlar da muhtaç oldukları meseleleri sormuşlar ve aldıkları fetvalarla amel etmişlerdir.

Son tabiun ve tebe-i tabiun devirlerindeki ihtilaflar, daha çok prensip ve kaynaklardaki farklılıklardan doğmuştur. Müctehid imamların da dahil oldukları bu devirde kimileri sahabeden intikal eden eserlere daha çok yer verirken, re'y ve kıyası da kullanmışlardır. Kimi müctehidler de aksi yöne gitmişlerdir. Bunların dışında re'y ve kıyası red ve inkar edenlere mukabil, esere yer vermiyen müfritler

de olmuştur.

Emevilerin son, Abbasilerin ilk devirlerine rastlayan hızlı ictihad hareketleri gerek dört imam ve gerekse bunların talebeleri, eskiye nazaran birbirleriyle yakından temas halinde olduklarından ve üstadlarından müştereken istifade etme yoluna girdiklerinden re'y hadis mesleklerini birbirine yaklaştırmışlardır. Dört imam da genelde kitap, sünnet', kıyas ve icma delillerini istimal etmişlerdir. Aradaki farklar temele inmeyip, genelde lafızlarda kalmıştır. İstihsan, istishab, istislah örf ve adet gibi çeşitli isimler verilen ve genelde mesalihde (maslahatlarda) birleşen metodlardan da faydalanmışlardır. Bu arada yaşanılan hadiselerin hükümleri hakkında ictihad yapmakla kalınmamış vuku-i muhtemel hadiseler de yine ictihad yoluyle hükme bağlanarak bir fıkıh külliyatı meydana getirmişlerdir.

Müctehid imamlar devrinden sonra, çeşitli sebeplerle ictihad sahasında bir duraklama, bir gerileme olmuş, ictihadların yerini genelde taklid almıştır. Bu durum biraz daha ileri götürülerek ictihadın men'ine, taklidin vücubuna fetvalar verilmiştir.

„Hicri dördüncü asırdan itibaren ictihada ehil kişilerin yetişemiyeceği, ictihadın kötüye kullanılabileceği gerekçesiyle artık bu kapı kapanmıştır" diyenlere mukabil, „Hayır, kıyamete kadar ictihad kapısı açıktır; bu kapıyı kapatmaya

kimsenin gücü yetmez...“ diyenler de vardır. „İctihad bilmezheb kapısı kapanmış ise de ictihad filmezheb kapısı kıyamete kadar açıktır“ diyenler de vardır. (Akaid-i Hayriyye tercemesi)

Meselenin tartışılmaya müsait olması bir yana; dördüncü asırdan günümüze kadar müctehid imamlar çapında kaç tane zata rastlanmıştır, rastlanıyor veya rastlanabilir? Önce bunun tesbiti gerekir. Sonra günün şartları buna müsait mi? Kâr mı getirir, yoksa zarar mı? Ayrıca:

1- Bu, bir ehliyet meselesinin yanında bir takva meselesidir;

2- Bu, bir hakimiyet meselesidir;

3- Bu, bir şartların müsait olması meselesidir;

4- Ve bu, bir ihtiyaç meselesidir.

Günün şartları ictihada müsait değildir. Sebep ise;

1- İslam'ın dünya hayatına hakim olması şöyle dursun, İslam alemine bile hakim değildir. Kur'an, devlet olmaktan (anayasa olmaktan) kaldırılmış, şeriat susturulmuş, sözünün edilmesi bile suç sayılmıştır. Müslüman milletlerin ve İslam topraklarının yönetimi İslam'a yabancıların hatta düşmanların elinde kafir kanunları her tarafta söz sahibi; mahkemeler, mektepler, basın ve yayın, bütün üniversiteler, hatta dinî eğitim ve öğretim yapan (!) okul ve külliyeler hep dine yabancı, ehliyetsiz kişilerin elinde ve kontrolünde!.. İctihad yapma, fetva verme şöyle dursun, bunların sözünün edilmesi bile yadırganıyor, söz edenler hesaba

çekiliyor!. Hiç unutmam:

Adana'da müftülüğüm sırasında bir müftülük binasının yapımı için, yapılan bir toplantıda yaptığım konuşmada: „Yaptıracağınız bu bina, sıradan bir bina değildir bir fetva merciidir!. „ demiştim. Basına intikal eden bu konuşmamız, vilayette sorguya çekilmemize sebep olmuştur. Halbuki müftüsünüz, görev ünvanınız bu! Bu ünvanla tayininiz yapılmış!.. Bütün bunlara rağmen, oturduğunuz yerin „bir fetva merciidir demenize adamlar tahammül edemiyorlar da sizi mahkum etmek istiyorlar!.. Türkiye'nin durumu bu!.. Diğer İslam ülkeleri de bundan pek farklı değil!..

Böyle bir ortamda şer'i ve şer'i mevzularda dahi serbest bir şekilde ve hür iradenizle araştırmanızı yapıp hadiseleri hükme bağlıyacak, fetvalar verecek ve neşredeceksiniz!.. Daha müftü olarak oturduğunuz binaya „Fetva mercii" demeyi hazmedemiyen İslam düşmanları, kendinizi bir müctehid olarak arzetmenize nasıl tahammül edecektir...

EHLİYET ŞARTLARI:

Günümüzün yeni ve modern müctehidlerine sormak lazım: „Sizde ictihad şartları mevcut mu?!." İsterseniz suali şu şekilde sorun: „Ey yeni müctehidler! Sizler ictihad etmenin şartlarını biliyor musunuz? Buna dair kaç kaynak eser okudunuz ve bu eserler kimlere aittir ve bu babda ilk eseri

kim yazmıştır? Bu eserin ismi nedir? 0 gün bugün bu mevzuda yazılan eserlerin bir listesini çıkarın, görelim!..“ Okudunuz mu, tahkik ve tetkik ettiniz mi veya bunlardan kaçının metnini ezberlediniz... diye sormuyoruz; sadece isim listesini istiyoruz!.. İşte bunu getirin de biraz olsun, söylenenleri anlayabilesiniz!..

Bu hususu da bir tarafa bırakalım: Mebde ilimlerini gördünüz mü? -Okudunuz mu demiyorum- Gördünüz mü? Boy ve boslarına baktınız mı? Sarf, nahiv, lügat, iştikak, mantık, belağat (Mâni, Beyân, Bed'i) gibi alet ilimleri üzerinde kaç eser okudunuz ve kaç metin ezberlediniz ve okuttunuz? Okuma ve okutmada aldığınız notların derecesi nedir?!. „Okudunuz ve okuttunuz“ diye soruyoruz. „Kaç eser verdiniz?“ diye sormuyoruz!.. Günümüzün tefsir üstadlarına, fıkıh üstadlarına, hadis üstadlarına sorun:

„Usul-i Tefsir, Usul-i Fıkıh, Usul-i Hadis okudunuz mu?“ diye sorun! Yoksa „Okuttunuz mu?“ veya bu mevzularda eser verdiniz mi, diye sormayın!.. Alacağınız cevaplar „Hayır!“ şeklinde olacaktır. Te'lif veya terceme eserler verseler dahi müctehid olmalarına bu kâfi mi? Asla!.. Merhum Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali'nin baş taraflarında şöyle kaydetmektedir:

„Dini hükümleri müfassal delillerden, yani Edille-i Erbaadan anlayıp çıkarmaya muktedir olan İslam alimlerinden her birine (fakih), cemine de (fukaha)

denir. Müctehidler ise, fukahanın en yüksek tabakasını teşkil ederler.

Dini hükümleri tayin ve beyan etmek salahiyeti, bu kudretli fukahaya aittir. Hafızalarında binlerce hadis-i şerif, binlerce mesele bulunmuş olan bir nice munsif alimler, dini hükümleri tayin hususunda sözü fukahaya bırakmış, bu pek ince, müşkil vazifeyi ifa için kendilerinde ictihad selahiyeti görmemişlerdir.

Filhakika mübarek isimleriyle sahifelerimizi süslemiş olduğumuz dört imamdan, bu muhterem müctehidlerden her birine tabi olan zatlar arasında öyle ihatalı, mütefennin, kudretli alimler vardı ki, her biri bir ilim ve irfan harikası iken, ictihada cesaret gösterememiş, bu dört imamdan birine intisabı kendisi için bir şeref bilmiştir.

Artık mahdut bilgili kimselerin kendilerinde böyle bir selahiyet görmeye nasıl hakları olabilir?

Evet, biz itiraf etmeliyiz ki, şer'i meselelerin, hadiselerin hükümlerini öteden beri ammenin kabulüne mazhar olmuş olan o büyük müctehidlerden öğrenmek mec-buriyetindeyiz. İctihad iktidarını haiz olmayan kimselerin, dini meseleler hakkında - müctehidlerin mezheplerine aykırı olarak - kendi anlayışlarına göre hükmetmeleri, kendi düşüncelerine göre cevap vermeleri Allah'ın indinde pek büyük mesuliyete sebep olacaktır: Böylece bir kimse vereceği cevapta isabet etse bile, bilmeksizin cevap vermiş olmaları cihetiyle yine mesuliyetten kurtulamaz. Nitekim bir

hadis-i şerif: „Sizin ateşe atılmaya en cüretkârınız, fetvaya, yani şer'i meselelere dair cevap vermeye en ziyade cüret göstereninizdir," mealindedir.

Eğer dini hususlarda herkes, ammenin kabulüne mazhar olmuş bulunan muhterem bir müctehide tabi olmaz da kendi düşüncesine göre söz söyliyecek olursa halk dinin ulvi mahiyetini gaibetmiş, büyük bir dalalet içinde kalmış olur. Nitekim böyle zulmetli bir hal, geçmiş ümmetlerden bir coğunun başına gelmiştir.

İşte bunun içindir ki, İslam Milleti, böyle bir dalalete düşmemek için, öteden beri dört muazzam müctehidden birine tabi olmuş, onu rehber ittihaz etmiş, o sayede manevi mesuliyetten kurtulmanın çaresini bulmuştur.

Velhasıl bu dört müctehidin büyüklüğünde, onlara mensub dört mezhebin hakikatinde cumhur-i müslimin ittifakı vardır. Bu dört mezhepten başkasına uyulmaması hakkında yine müslümanların imamları adeta kesin bir ittifaka varmışlardır. Çünkü, bu dört mezhebi tesis eden dört müctehidden her biri Asrı Saadet'e yakın bir zamanda yetişmiş, büyük bir ilim ile, güzel ameller ile fevkalade bir zeka ile muttasif bulunmuş, eserleri zamanımıza kadar muhafaza edilmiş, asırlardan beri bütün müslümanların teveccühlerine mazhar olmuşlardır. Artık bu sayede müslümanların arasında ihtilaf kapısı kapanmış, tam selahiyet sahibi olmayanların ictihada kalkışmalarına meydan kalmamıştır."

Bediuzzaman Hazretleri de İCTİHAD RİSALESİ'nde şöyle der:

„İctihad kapısı açıktır. Fakat şu zamanda oraya girmeye altı mânia (engel) vardır:

Birincisi:

Nasıl ki, kış günlerinde fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte dar delikler dahi seddedilir. Yeni kapılar açmak akıl kârı değildir. Hem nasıl ki, büyük bir selin hücumunda tamir için duvarlarda delikler açmak boğulmaya sebeptir. Öyle de şu münkerat zamanında yabancı adetlerin istilası anında ve bidatların kesreti vaktinde ve sapıklığın tahribatı hengâmında ictihad adıyla islam binasında yeni kapılar açıp tahripçilerin girmesine vesiyle olacak delikler açmak İslamiyet'e cinayettir.

İkincisi:

Dinin zaruriyyatı ki, onlara ictihad girmez. Çünkü onlar kesindir ve ortadadır. Hem de kut ve gıda hükmündedirler. Böyle olmalarına rağmen şu zamanda terk ediliyor, adeta zelzeleye uğruyorlar. Bu itibarla bütün himmet ve gayreti bunların ikame ve ihyasına sarfetmek lazım gelirken, İslamiyet in nazariyat kısmında, geçmişte ulemanın, asırların bütün ihtiyaçlarına dar gelmiyecek ictihadları ortada durup dururken - onları bırakıp - heva ve hevese uyarak yeni ictihadlar yapmak bid'atvari bir hiyanettir.

Üçüncüsü:

Nasıl ki, çarşıda mevsimlere göre mevsimlik

eşya rağbet görüyor, vakit vakit bazı mallar revaç buluyorsa, öyle de alem meşherinde ictimaat-i insaniyye ve medeniyyet-i beşeriyye çarşısında her asırda birer meta' revac bulur, rağbet görür, çarşısında teşhir edilir. Nazarlar ona yönelir, fikirler o cazibeye kendisini kaptırıyor... Şu zamanda siyaset metaı ve dünya hayatının temini ve felsefenin revaçta olması gibi. Selefi salihin asrında ve o zamanın çarşısında en rağbetli meta', göklerin ve yerin yaratıcısının rızasını ve arzularını kendi kelamından istinbat etmek ve nübuvvet ve Kur'an'ın ışığı altında açılan ahiret alemindeki ebedî saadeti kazandırmak vesilesini elde etmek idi. (Yani asıl gaye bu idi.)

İşte o zamanda zihinler, kalpler, ruhlar bütün kuvvetiyle yerler ve göklerin Rabb'isinin rızasını almaya yöneldiğinden ictimaat-i beşeriyyenin sohbetleri, muhavereleri, vukuatları, ahvalleri ona bakıyordu. Ve ona göre cereyan ettiğinden her kimin güzelce bir istidadı bulunursa, onun kalbi ve fıtratı şuursuz olarak herşeyden bir marifet dersi alır. 0 zamanda cereyan eden ahval ve vukuat ve muhaverattan teallüm ediyordu. Güya her birşey ona bir muallim hükmüne geçip, onun fıtrat ve istidadına, ictihada bir ictihad istidad ihzarını telkin ediyordu. Hatta o derece şu fıtrî ders tenevvür ediyordu ki, yakın idi ki, kesibsiz ictihada kabiliyyeti ola, ateşsiz nurlana!..

İşte şu tarzda fıtrî bir ders alan bir müctehid,

ictihada çalışmaya başladığı vakit kibrit hükmüne geçen istidadî „Nurun alâ nur“ sırrına mazhar olur.

Ama şu zamanda Avrupa medeniyetinin tahakkümüyle, tabii felsefenin tasallutiyle, dünya hayatının şartlarının ağırlaşmasiyle fikri ve kalbleri dağılmış, himmet ve inayetleri parçalanmıştır. Zehinler maneviyata karşı yabanileşmiştir. İşte bunun içindir ki, şu zamanda birisi; dört yaşında Kur'an'ı hıfzedip, alimlerle mübahasa eden Süfyan b. Uyeyne olan bir müctehidin zekasında bulunsa, Süfyan'ın ictihadı kazandığı zamana nisbeten on defa daha zamana muhtaçtır. Süfyan on senede ictihadı tahsil etmiş ise, şu adam yüz seneye muhtaçtır ki, tahsil edebilsin!..

Çünkü, Süfyan'ın fıtrî tahsilinin ibtidası temyiz zamanından başlar yavaş yavaş istidadı müheyya olur, nurlanır, herşeyden ders alır, kibrit hükmüne geçer. Ama, onun fıtrî şu zamanda - Çünkü zihni felsefede boğulmuş, akli siyasete dalmış, kalbi dünyaya ait hayatında sersem olmuş, istidadi ictihaddan uzaklaşmış, elbette hal-i hazır fenlerine daldığı derecede istidadı, ictihadi şeri kabiliyyetinden uzaklaşmış ve ulum-i arziyyede tefennün derecesinde ictihadın kabulünden geri kalmıştır. Onun için -“Ben de onun gibi zekiyim, niçin ona yetişemiyorum?.. „ diyemez ve demeye hakkı yoktur ve yetişemez.

Dördüncüsü:

Nasıl ki, bir cisimde nefvü-nema için tevessu meyli

bulunur. 0 meyl-i tevessu ise çünki dahildendir-vücud ve cisim için bir tekemmüldür. Fakat hariçte tevsi için bir meyil ise, o vücudunun cildini yırtmıştır, tahribetmiştir; tevsi değildir. Öyle de İslamiyet'in dairesine selef-i salihin gibi takvay-i kâmile kapısıyle ve zarurat-i diniyyenin imtisali tarikiyle dahil olanlarda tevessu meyli ve irade-i ictihad bulunsa; o kemaldır ve tekemmüldür. Yoksa zaruratı terkeden ve hayat-i dünyeviyyeyi hayat-i uhreviyyeye tercih eden ve felsefe-i maddiye ile âlude olanlardan olan o meylüttevessu ve ictihad iradesi, vücud-i İslamiyye'yi tahrib ve boynundaki şer'i zincirini çıkarmaya vesiledir.

Beşincisi:

Üç nokta-i nazar, şu zamanın ictihadatını arziyye yapar, semavilikten çıkarır. Halbuki şeriat semaviyyedir. Ve ictihadat-i şeriyye dahi onun ahkâm-i mesturesini izhar ettiğin den semaviyyedirler.

Birincisi: Bir hükmün hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise, tercihe sebeptir. İcaba, icada medar değildir. İllet ise vücuduna medardır. Mesela: Seferde namaz kasredilir, iki rekat kılınır. Şu ruhsat-i şer'iyyenin illeti seferdir, hikmeti ise meşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat hiç bulunmasa da namaz kasredilir. Çünkü illet var. Fakat sefer bulunmasa, yüz meşakket bulunsa, namazı kasredilmesine illet olmaz. İşte şu hakikatın aksine olarak, şu zamanın nazarı ise, maslahat ve

hikmeti illet yerine ikame edip ona göre hükmediyor. Elbette böyle ictihad arziyyedir, semaviyye değildir.

İkincisi: Şu zamanın nazarı, evvelen ve bizzat seaadet-i dünyeviyye'ye bakıyor ve ahkâmları ona tevcih ediyor. Halbuki şeriatın nazarı ise evvelen ve bizzat saadet-i uhreviyeye bakar... Demek şu zamanın nazarı ruh-i şeriat'tan yabanidir. Öyle ise şeriat namına ictihad edemez.

Üçüncüsü: „Zaruretler haramı helal derecesine getirir" kaidesi; bu kaide külli değil, zaruret eğer haram yoluyle olmamış ise, haramı helal etmeğe sebebiyet verir. Yoksa, su-ihtiyariyle, gayr-i meşru sebeplerle zaruret olması ise haramı helal etmez, ruhsatlı ahkâma medar olamaz, özür teşkil etmez.

Mesela; bir adam, su-i ihtiyariyle haram bir tarzda kendini sarhoş etse; tasarrufatı ulema-i şeriatça aleyhinde caridir, mazur sayılmaz; tatlık etse talak vaki olur, bir cinayet etse ceza görür. Fakat ihtiyariyle olmazsa talak vaki olmaz, ceza görmez. Hem mesela: Bir içki mübtelası, zaruret derecesinde mübtela olsa da diyemez ki, „zarurettir, bana helaldır."

İşte şu zamanda zaruret derecesine geçen ve insanları mübtela eden bir umumî bela suretine giren çok umurlar vardır ki, su-i ihtiyardan, gayr-i meşru meyillerden ve haram muamelelerden tevellüd ettiklerinden; ruhsatla ahkâma medar olup haramı helal etmeye medar olamazlar. Halbuki şu zamanın ictihad ehli, o zaruratı ahkâm-ı şer'iyyeye

medar yaptıklarından ictihadları ardiyyedir, hevestir, felsefedir; semavi olamaz, şer'i değil. Halbuki semavat ve arzın halikinin ahkâm-i ilâhisinde tasarruf ve ibadının ibadetine müdahele ve o halikinin manevi izni olmazsa; o tasarruf, o müdahele merduttur.

Altıncısı:

Selef-i salihinin müctehidin-i izamı nur asrı ve hakikat asrı olan sahabe asrına yakın olduklarından safi bir nur olup halis bir ictihad edebilirler. Şu zamanın ehl-i ictihadi ise, o kadar perdeler arkasında ve uzak bir mesafede hakikat kitabına bakarlar ki, en vazih bir harfini bile zor görebilirler..."

Hakikat bu merkezde iken, siz gelin günün müfessirlerini, muhaddislerini, müctehidlerini bir görün, bir dinleyin, ilim adına utanırsınız!..

Kimileri Usul-i Tefsir bilmedikleri halde elife mertek çağıracak kadar ilimden mahrum olanlara tefsir dersi vermeye, kavramlardan bahsetmeye kalkışırlar; Dostlar alışverişte görsün!.." kabilinden!..

Kimileri vardır ki, ellerine aldıkları Kur'an mealleriyle herşeyi halledeceklerini zannederler; İmam-ı A'zam ve benzeri zevatı sollarlar!..

Kimileri vardır ki, „Ben müctehid imamlara ve onların ictihadlarına bakmam, bulduğum bir hadisle amel ederim!.." derler, ahkâm çıkarmaya çalışırlar!.. Usul okumadıkları için bilmezler ki, hadisin sahih olması kâfi değildir. Hüküm çıkarma noktasına gelinceye kadar çok mesafeler katedilecek ve çok

kitaplar karıştırılacaktır; hadisin de nasihi var; mensuhi var; ibaresiyle, işaretiyle, delaletiyle; iktizasiyle delaleti var; hass, âmm, müşterek ve münekker; zahir, nass, müfesser ve muhkem; hafi, mücmel, müşkil ve müteşabih, hakikat, mecaz, sarih ve kinaye... gibi kısımları da var. Bulduğunuz o sahih hadis bunlardan hangisine girer? Bunlar da yine kâfi değil; bu özelliklere sahib olan o hadis başka bir hadisle veya bir ayetle veyahut icma deliliyle taaruz halinde olursa hangisi tercih edilecek? Ve daha nice benzeri suallerin cevaplarını da bilme var ve daha neler var!..

Kimileri; İslamî ilimlerin daha ne olduğunu bilmeyen bir üniversite talebesi kalkıyor, „Ben ictihad müesesesini açtım!“ diyecek kadar ileri giderler.

Kimileri de vardır ki, „Biz müctehid imamları da ve onların meydana getirdikleri kitapları da yargılıyacağız veya sorgılıyacağız!..“ deme küstahlığını gösterirler. Allah böylelerinin şerrinden müslümanları korusun!..

İşte; bütün bu bilme kademelerini geçme ve her birinden etraflı bir şekilde mâlumat sahibi olma da yine kafi değildir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, daha başka şeylere ve asrımızda bulunması mümkün olmayan şartlara da ihtiyaç vardır!..

Şu hususu da yeni müctehidlerimiz bilmelidir (!): İslam, ehliyet prensibini getirmiştir ve şöyle demiştir:

„Bilmiyorsanız, ehlinden sorun!..“ Bu, bir emirdir

ve ilahi emirdir, farzdır. Herşeyi ehlinden soracaksınız. Ehil olmayan bir doktora hastanızı götüremezsiniz ve götürmezsiniz; keza, ehliyetinden şüphe ettiğiniz bir mühendise plan ve projenizi çizdirmezsiniz, değil mi? Öyle ise ehil olmayan bir kimseden son derece önemi haiz ve son derece hayatî bir meseleyi; dini bir meseleyi sorabilir misiniz?.. Bilmeyen kişilerden ne ilim öğrenebilirsiniz ne de fetva sorabilirsiniz!.. Sonra kıyamet başınıza kopar. Ne dünyada ne de ahirette kendinizi kurtaramazsınız!.. Hatta böylelerinin yüzünden ülkelerin kıyameti kopup, bugünkü hale gelmemiş midir?

„Kıyamet ne zaman kopacak?“ diye soran A'rabiye, Allah Resulü şu cevabı verdi:

„Emanet zayi edildi mi kıyameti bekle!..“ buyurdu. A'rabi: „Emanet nasıl zayi olur?..“ diye tekrar sorunca, Allah Resulü:

„İşler ehliyetsiz ellere teslim edildi mi kıyameti bekle!“ şeklinde cevap verdi. (Buhari, İlim) Bir başka hadis-i şerif:

„Allah, ilmi insanların kafasından çekip almak suretiyle kaldıracak değildir. Fakat ilmi, ilim adamlarını yok etmek suretiyle kaldıracaktır. Nihayet hiçbir alim kalmayınca, halk, kendilerine cahillerden başlar (yani alimler, mürşitleri şeyhler...) edinerek kendilerine (dini ve ilmî) meseleler soracak, onlar da ilimsiz fetva verecek. Hem kendileri delalete düşecek, hem de başkalarını delalete

düşüreceklerdir.“ (Buhari, İlim; Tirmizi, İlim; Müslim, İlim...) Kur’an’da şöyle der:

„Hakkında senin için bir bilgi olmayan şeyin arkasına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül bunların hepsi ondan sorumludur.“ (İsra, 36)

O halde kendini bilmezlerin ne arkasından git ne de onlardan bir şey sor!.. Yoksa böyleleri, dünyada seni delalete, ahirette ise cehenneme götürürler ve onlarla beraber olursun!..

Geçen sayfalarda „Mezhep“ kelimesini târif etmiş, mezhep imamlarından ve ictihad farklarından söz etmiştik. Ve bu arada ictihad yapmanın kolay bir iş olmadığını, ancak ehil kişilerin ictihad yapabileceklerini, Hicrî dördüncü asırdan sonra bu şartlara haiz zevati bulmanın genelde mümkün olmadığını; zaman ve zeminin de buna müsait olmadığını ve esasen halledilmedik kayde değer meselenin de kalmadığını; zaman zaman ferdî ve cüz’î meseleler zuhur ettiği taktirde ihtisas sahibi ulemanın birlikte müzakeresîni yapıp hükme bağlamasının mümkün olabileceğini ifade etmiştik. Bu yazımızda ise, ictihad sahasına göz atacak, şer’î ve fer’î meselelerde ictihad ve ihtilafların birer rahmet olduğundan söz edecek, durup dururken mezhep değiştirmenin hiç de iyi olmadığından bahsedeceğiz.

İCTİHAD SAHASI

Herkes şu konuyu çok iyi bilmesi lazımdır ki;

İslam'ın her meselesinde ictihad yapmak mümkün değildir. „Mevrid-i nassda ictihada mesağ yoktur" kaidesinden hareket edilir. Nassın, yani kitap ve sünnet'in sarahat getirdiği mevzularda ictihad olmaz. Kur'an bir anayasa, sünnet de onun bir tefsiri durumundadır. Kur'an şer'î ve fer'î mevzulara temas ederken bir kısım meselelere sarahat getirmiş, tafsilat getirmiş, tefsir ve ictihada mahal bırakmamıştır; bir kısmında da tefsir ve tafsilat-ı sünnet'e bırakmıştır. Birer kanun mercii ve hikmet kaynağı mesabesinde olan hadis külliyatı, müslümanın muhtaç olduğu mesele!erin cevabını getirmiş, müctehidin ictihadına bırakmamıştır. Gerek Kur'an-ı Kerim ve gerekse sünnet-i seniyye, şayet bazı hadiselerin hükümlerine açıklık getirmemiş ise, o zaman icma ve ictihad bahis mevzuudur. Ümmet ulemasının bir meselede ittifakı icmaî, ihtilafı da ictihadı meydana getirmiş. Bu suretle bir hukuk külliyatı vücuda gelmiştir. Kıyamete kadar- her devir ümmetin başvuracağı bu külliyedir: Yeni yeni zuhur eden tek tek hadise olursa yukarda dediğimiz gibi, mevcut ulema ne yapar? Mevcut hadiseyi hükme bağlar ve böylece teşrî hareketi devam etmiş, ictihad kapısı da kapanmamış olur.

Bütün bu açıklamalardan şu neticeye varmış oluyoruz: şer'î meselelerin mercii, sırasıyle şöyledir:

1- Kur'an-ı Kerim'in sarahatı,

2- Sünnet-i seniyyenin delalet ve açıklığa kavuşturması,

3- Ümmet ulemasının ittifakı,

4- Ümmet müctehidlerinin beyanı ve

5- Her asırdakî ulemanın müzakeresi neticesinde vardıkları kararlar.

İHTİLAF RAHMETTİR:

Kitap ve sünnet'teki bazı kelime ve ifadelerin iki veya daha çok manalara gelişi, bazı rivayetlerin ulaşıp ulaşmaması, ulaşma şekillerinin ve şartlarının farklılığı, azimet ve ruhsat yollarından birini tercih etme gibi farklılıklar ictihad farklılıklarına ve mezhep ayrılıklarına sebebiyet vermiştir. Ve bu durum yadırganmamalı, tersine faydalı ve yerinde kabul edilmelidir. Çünkü, ihtilaf ilmin şanındandır; her ilimde ihtilaf vardır. Fizikçilerin, kimyagerlerin, hatta tarihçilerin aynı meselelerde ihtilaf ettikleri birer vakıadır. İslam bu gerçeğe işaret etmiş: „Bir kimse ictihadında isabet ederse iki ecir alır, hata ederse bir ecir alır," buyurmuştur.

Bu hadis-i nebevî, bir taraftan ictihad yapmanın ecir ve sevap getireceğini ifade ederken bir taraftan da hataların olabileceğini ve ihtilafın vuku bulacağını, hatta rahmet olduğunu da ihmal etmemiştir.

Evet; bir hidayet kaynağı olan muhterem imam ve müctehidlerimizin aynı meselede ittifak etmelerinin huccet-i katia olmasının yanında ihtilaf etmeleri de bir rahmettir, rahmete vesiledir. Nitekim Beyhaki tarafından munkati bir senetle İbn-i Abbas'tan (r.a.) rivayet edilen bir hadisde şöyle

buyrulur:

„Ümmetimin ihtilafı rahmettir.“

El-mekasidülhasene'de bu hadisin rivayeti şöyle:

„Ne zaman Allah'ın kitabında size bir hüküm verilmişse onunla amel ediniz. Hiç kimse onunla amel etmeyi terk etmekte mazur sayılmaz. Eğer aradığınız hükmü Allah'ın kitabında bulamazsanız, benden sadır olmuş sünnet'ime yapışınız: Eğer benim sünnet'imi de bulamazsanız ashabımın dediklerine yapışınız. Şüphesiz ashabım göklerdeki yıldızlar gibidir. Onların hangisinin sözüne yapışırsanız hidayet bulup doğru yolda olursunuz. Ashabımın ihtilaf etmesi sizin için rahmettir.“

İbn-i Hacib „El-Muhtasar“ isimli kitabında „Ümmetimin ihtitafı halk için rahmettir“ şeklinde rivayet etti.

Ömer b. Abdülaziz (r.a.), „Eğer Hz. Muhammed'in ashabı ihtilaf etmeseydi, bu durum beni sevindirmezdi. Çünkü, onların ihtilafı olmasaydı ruhsat olamazdı,“ dedi.

Hatıb; „Harun-i Reşid İmam-i Malik'e: Ey Aba Abdullah! Senin şu kitaplarını yazalım, memleketin her tarafına gönderelim. Ve böylece ümmeti amel etmeye mecbur kılalım, dediğinde Malik Hazretleri: „Ey Mü'minlerin Emiri! Herkes, katında sabit olmuş delile tabi olur. Hepsi de Allah'ın rızasını kasdeder, hepsi de hidayettedir, dedi,“ diye kayd etmiştir. (İbn-i Abidin, c. 1, s. 68)

Celaleddin Es-Süyutî, Cezilül Mevahib'de

Beyhekî hadisini şerh ederken şöyle diyor: „Bu hadisde mevcut olan faidelerden birisi Allah Resulü'nün, kendisinden sonra füruatta mezheplerin ihtilaf edeceklerini haber vermiş olmaktır. Bu, Allah Resulü'nün mucizelerinden biridir.

İkincisi, bu ihtilafa razı olmasıdır,

Üçüncüsü, füruatta bulunan bu ihtilafı tasdik etmektir,

Dördüncüsü, bu ihtilafı rahmet olarak nitelemektir,

Beşincisi, mükellefi serbest bırakmaktır,

ferdin ashabtan dilediğinin sözüne yapışmaktır.

Celaleddin Es-Süyutî şu ilaveyi yapmakta: „Mezheplerin ihtilafi, bu ümmet için büyük bir rahmettir, büyük bir fazilettir. Bu mezheplerin füruattaki ihtilafının ince bir sırrı vardır. Alimler o sırrı idrak ettiler. Cahiller ise, o sırrı idraktan aciz kaldılar. Hatta bazı cahiller bununla da kalmadılar ve dediler ki: „Resulullah (s.a.v.) bir tek şeriat getirdi. Acaba bu dört mezhep nereden çıktı?!."

„Ben işaret ettiğim sırrı, „Muhakkak ki, bu ümmetin ihtilafı, bu ümmet için rahmettir. Geçmiş ümmetlerin ihtilafı ise, azab ve helaktır," hadis-i şeriften aldım. Biliniyor ki, bu, İslam milletindeki mezheplerin ihtilafının bu ümmet için faziletli bir hususiyet ve tatbikatta kolay bulunan bu şeriatın genişliğinden gelir. Peygamberlerden (salat ve selam üzerlerine olsun!) bazıları bir tek şeriat ve bir tek hükümle gönderildi... Bineenaleyh, ihtilaflarına nazaran

mezhepler, çeşitli ve tatbiki emredilen diğer şeriatlar gibidir. Böylece bu şeriat, sanki birçok şeriatlar gibi imiş ve Ailah'ın peygamberi, bütün o şeriatlarla gönderilmiştir gibi, oldu." Es-Suyutî'nin sözü burada bitti.

TAKLİD:

Taklid; delilini bilmeksizin, sözü, delil olmayanın sözü ile amel etmek, demektir.

Tarifteki „delilini bilmeksizin" sözünden maksat, „müctehid" değildir. Zira ictihad derecesinde delilini bilirse, müctehid olur, mükallid olmaz. „Sözu delil olmayanın" tabirinden anlaşılan ise, sözü doğrudan doğruya delil değilse de ictihad derecesinde delili bilmiyor demektir.

Bu itibarla Allah Resulü'nün sözü ile icma-i ümmetle amel etmek taklid sayılmaz. Müctehid olmayan, yani ictihad derecesinde delili bilmeyen herkes için şeriatin şer'î meselelerinde bir müctehidi taklid etmesi onu takib etmesi bir vecibedir, bir farizedir. Kur'an şöyle der:

„...Eğer bilmiyorsanız ilim ehlinden (yani bilenlerden) sorun!" (Enbiya, 7)

Ulemanın çoğuna göre bir müctehid diğer bir müctehidi taklid edemez, haramdır. Zira taklidin aslı olan ictihada ve ictihad yetkisine sahiptir. Asıl mümkün iken bedel doğru değildir. Abdest ve teyemmümde olduğu gibi...

TAKLİD EDİLECEK MÜCTEHİDLER:

Sahabe, Tabiun ve Tebe-i Tabiinden meydana gelen ve Selef-i salihin ismini alan zevat arasındaki müctehidlerin sayısı çoktur. Hepsi de ictihad şartlarına haizdir. Hiç birisine tânetmek kimsenin hakkı değildir. (Allah kendilerinden razı olsun. Fakat bunların mezhepierini taklid etmemiz caiz değildir. Sebep, „Mezheplerinde bir noksanlık vardır“ ondan mı? Hayır? Mezhepleri tedvin edilmedi de ondan!.. Ancak bizim taklid edeceğimiz, yaşanan dört mezhepten biridir. Nitekim İmam Suyuti'nin „El-Cami“ adlı eserinin şarihi Abdurrauf El-Münavî şöyle diyor:

„İmam-ı Haremeyn'in dediği gibi, mezhebi tedvin edilmemiş Sahabe'nin, Tabiin'in taklidi caiz değildir. Oyle ise hükümde de fetvada da dört mezhebin gayrisini taklit etmek memnudur, caiz değildir.“

İmam Razi de „Muhakkikler ittifak ettiler ki, halk tabakası Ashabın belli başlılarını, hatta büyüklerini taklid etmeleri caiz değildir...“ Keza; İbn-i Hümam „Tahrir“ adlı eserinde dört mezhebin dışında herhangi bir mezhebe tabi olmak bilittifak caiz değildir. Çünkü dört mezhebin haricinde kalan mezhepler rabt ve zabt edilmemiştir; meşhur olmamışlardır..“

Şu hususu da hatırda tutmak gerekir ki; namaz, oruç, hacc ve zekat gibi farzlarda; zina, faiz, içki, katl, hırsızlık, yalan, gıybet, iftira ve benzeri haramlarda dört mezhepden birini taklid etmesi

lazım değildir. Çünkü, bunlar kesin nasslarla sabit olmuşlardır; bunlarda ihtilaf yoktur ve olamaz; zarurat-i diniyyedendirler; herkesin bilmesi ve inanması farzdır. İctihad; ancak nass olmayan yerlerde caizdir. „Mevarîd-i nassda ictihada mesağ yoktur“ kaidesi vardır.

MEZHEP DEĞİŞTİRME:

Mezhep değiştirme mevzuunda çok kıl-kal (denildi-dedi) vardır. Ve bu mesele yanlış anlamalara ve yanlış yorumlara sebebiyyet vermektedir. Bazı fırsatçılar da bundan yararlanarak ortalığı karıştırırlar. Bir kimsenin dört mezhepden birine bağlanmasının lazım geldiğini gördük. Bunda söz yok!.. Ancak „Bir müslümanın bazı meselelerde bir müctehide, bazı meselelerde bir başka müctehide bağlanması veya mezhep değiştirmesi caiz midir, değil midir?“ hususu bir münakaşa meselesidir. Çeşitli görüşler vardır.

Bir görüşe göre böyle bir iltizam yoktur. Yani bir kimse bir mezhebe bağlandı veya bazı meselelerde bir mezhebi kabul etti, diye illa da o mezhebe devam etmesi şart değildir. Çünkü, kişinin bir şeyi kendisine lazım kılması, o şeyi din kendisine lazım kılmaz!.. Zira Allah'tan ve Resulü'nden başka hiçbir kimse birşeyi vacib kılmaz. Yani Allah-ü Teala ve O'nun Peygamberi, ümmetten hiç bir ferde, „Şunun mezhebine gir veya o mezhebte devam et!“ dememiştir. Müctehidierden hiçbirisi de; „Bana tabi

olan artık benden başkasına uyamaz...“ dememiştir. Aslında „Doğru olan budur!“ deniyor.

Diğer bir görüşe göre ise, bir mukallid, mezheplerden birini seçti mi, artık onda devam etmesi isabetli olur, faydalı olur. Hem bir kaç yönden:

1- İbn-i Hümam, „El-Varir“ adlı eserinde şunu kaydediyor: „Ebu Hanife ve Şafii mezhebi gibi, belli bir mezhebi mükallid iltizam ederse, deniyor ki, o mezhebi iltizam etmesi, yani o mezhebde devam etmesi gerekli olur.“ Yani o mezhebe devam. eder, başka bir mezhebe kaymaz. Çünkü, bir mezhebi seçmesiyle o mezhebde devam etmesi gerekli olur. Neden? Çünkü: İnandı ki, seçtiği mezhep en doğrusudur. O halde inancına göre hareket etmesi elbette uygun olur. Müctehid için delil ne ise, mükalid için de müctehidlerin sözü odur.

El-Muhalli'nin „Cemül-Cevami“ üzerinde yazdığı şerhde diyor ki, „En doğrusu; ictihad edecek mertebeye varmamış âlime de, avama da müctehidlerin mezheplerinden birisine bağlanması vacib olur.“

Mezheplerden birisine bağlandıktan sonra, ondan ayrılması caiz olur mu olmaz mı, diye birkaç görüş vardır. Bir görüşe göre ayrılması caiz değildir. Zira orada olmayı kendisine lazım kılmıştır. Fakat bu lüzum, kendisine bir vücubi gerektirmezse de!..

„El-Eşbah ve-Nezair“ de şöyle denir: „Füruat hususunda kendi mezhebiyle muhalifin

mezhebinden sorulduğunda bile vacib olanı (yani en uygun olanı) „Bizim mezhebimiz doğrudur, hataya ihtimali vardır. Muhalifimizin mezhebi ise yanlıştır, doğruluk ihtimalini taşır," dememizdir.

Akaid hususunda sorulduğunda vereceğiniz cevap ise: „İnancımız doğrudur; muhalifimizin inancı ise yanlıştır ve batıldır" dememiz gerekir. Meşayih'ten böyle nakledilmiştir."

2- Said Havva, „Tartışmalar" adlı kitabında şunları kaydediyor:

„Ayrıca avam sınıfından bir kimse için bir müctehid imamın mezhebine dayanmasının ve onun mezhebine göre fıkhî bilgileri öğrenmesinin daha kolay olacağı tabiidir. Tâ ki çeşitli kaviller arasında bocalayıp durmasın. İnsanın, bir mezhebin fıkhını alması ve bu bilgileri öğrenebilmesi kendisi için daha kolaydır. Böylece ipin ucunu kaçırmaz ve öğrenmek istediği herhangi bir meseleyi daha rahat bir şekilde araştırıp öğrenebilir: Aslında bu, avam tabakasından biri için daha kolay olduğu gibi bir alim için de daha kolaydır.

Alimin Kitap ve Sünnet'le şerhleri hakkında bilgi sahibi olmasının ve hüküm çıkarma metodu ile çıkarılmış hükümleri bilmesinin gerekli olduğu doğrudur. Lakin her fakihin söylediği her hükmü bilmekle onu sorumlu tutmak milyonlarca sayfa okumasını gerektirmektedir. Onun için alimin sağlıklı fetva verebilmesi bir imamın, mezhebinde kendisini geliştirmesi gerekir ki, o mezhebe göre fetva

verebilsin. Alim için durum bu olursa, ya avam tabakasından birinin durumu nedir?

Bir mezhepte alim olan bir kimseden bir fetva sorduğun zaman şayet imamın, o meselede cevabını biliyorsa hemen cevabını verebilir: Değilse, cevap verebilmek için mezhebin kitaplarına müracaat eder. Yahut mezhebin metodunu iyi biliyorsa o kaidelerin ışığı altında sana. cevap verme imkanına sahiptir.

Yine avam tabakasından biri birkaç gün veya birkaç ay içerisinde bir mezhepte yazılmış muhtasar bir kitabı inceleyebilir ve insanın ihtiyaç duyduğu fıkhî meselelerde bilgi sahibi olabilir. İşte bunun için fıkhî mezhepler ortaya çıkmıştır ki, bunlardan maksat kolaylıktır ve ipin ucunu kaçırmamaktır: Aslında fıkhî mezhebe bağlılık hüküm çıkarma yollarına kanaat getirmek ve bir mezhebin fıkhını belleyerek yetinmenin doğurduğu bir sonuç olup kolaylaştırma ve ameli hayatı basitleştirmenin neticesidir."

ŞAHİTLİĞİ KABUL GÖRMEZ:

3- „Ortada sahih bir gaye mevzubahis değilse ve meşru bir gerekçe yoksa, bir mezhepden diğer mezhebe geçmesi doğru değildir; dini hafife almadır.." esbab-ı mucibesiyle „Şahitliği makbul değildir" hükmü getirilmiştir. (İbn-i Abidin, c. 3, s. 190-191)

TAZİR CEZASI VERİLİR:

Keza; „Ortada bir tercih sebebi yoksa, meşru ve muteber bir mecburiyet bahis mevzu değilse, kişinin mezheb değiştirmesi tazir cezasiyle cezalanmayı gerektirir," denmektedir. (İbn-i Abidin, c. 4, s. 381-382)

İLMİN GEREĞİNE TERS DÜŞER:

Gerek ilim ve gerekse medeniyet ihtisaslaşmayı gerektirir: İnsanın ömrü mahduttur, kabiliyyeti de mahduttur. İlmin ancak bir dalında derinleşebilir, söz sahibi olabilir... Çeşitli dallara el attığı taktirde yarım yamalak olur; ilmine de medeniyetine de artık güvenilmez...

Mezhep mevzuu da böyledir; mezhepler binlerce meseleye sahiptir. Bir insanın ömrü de kabiliyeti de kâfi gelse ancak tek bir mezhebin meselelerini öğrenmeye kâfi gelebilir. Hele hele avam için bu büsbütün müşkildir. Hatta muhal bir şeydir. Mezhebini öğrenebilirse ne mutlu!..

O halde herkes kendi mezhebinde kalmalı; meşru ve mâkul bir sebep olmadığı taktirde mezhep değiştirme yoluna gitmemelidir. Hareket olarak tesbitimiz de budur. Kimliğimizin tesbiti yolunda kaleme almış olduğumuz bildirinin 9. maddesinde şöyle demiştik: „Mezhepsizliğe ve mezhep değiştirmeye karşıdır."

AVAMIN MEZHEBİ YOKTUR:

„Avamın mezhebi yoktur, onun mezhebi müftünün mezhebidir“ ifadesini de çok iyi anlamak lazımdır. Bunun manası: „Avam, yani halk mezhepsizdir...“ demek değildir. Onun da mezhebi vardır. Ancak onun mezhebi hocasının veya babasının mezhebidir. Müslüman aslında hudayi nabit büyümez; kara cahil olmamalıdır. En azından camiinin imamının önünde oturmalı ve ondan Kur'an ve İlmihal dersi almalıdır. Babası da öyle olmalıdır. Bu itibarla kişinin en çok güvendiği ve inandığı babası ile hocasıdır. O halde onun mezhebi de hocasının ve babasının mezhebidir. Genelde bu böyledir. Bugüne kadar da böyle gelmiştir ve adeta bir icma olmuştur. İşin sağlamı da budur.

O halde müslüman, ne mezhepsizleri dinlemeli ve ne de aşırılığı kendisine şiar edinen ve kafa bozmaktan başka işe yaramıyan, „kıl“ ve „kale“ insanları sürüklemek isteyenleri!..

Mezhebsizliğin dinsizliğe götüren bir köprü olduğunu, meşru bir sebep olmadan, mezhep değiştirmenin tazir cezasına müstehak bulunduğunu ve şahitliğinin kabul görmiyeceğini daha önceki satırlarda gördük. Ayrıca; müslümanların, dört mezhep imamı gibi mutlak müctehid; İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed gibi mukayyet müctehid ve bir de avam olmak üzere üç bölüme ayrıldığını da gördük. Ve bu arada mutlak

müctehidin ne suretle olursa olsun, başka bir müctehidi taklid edemiyeceğini, onlara vacib ki, kendi ictihadlarıyla amel etmeleri lazım geldiğini de kaydettik. Mukayyed müctehidler ise, mutlak müctehid bir imamın mezhebinin çerçevesi içerisinde kalıp asıl prensiplerine uymaktır. Halkın avamına gelince; Hanefi, Şafii, Hanbeli ve Malikî gibi dört mezhepten birine tabi olurlar, ibadet ve muamelelerini ona göre yürütürler.

TELFİK:

Telfik; bir tarife göre dört mezhebin dışına çıkmak demektir. Yani dört mezhep sahibinin demediği bir görüşle amil ve ibadette bulunması demektir ki, dört mezhepten çıkmış, kendisi için beşinci bir mezhep icad etmiş olur. Binaenaleyh; böylelerinin ibadeti caiz değil, muamelesi doğru değildir. Müctehidlerin hiçbirisinin ictihadiyle amel etmiş sayılmaz. Telfik-i mezheb yoluna giden dört mezhebin hangi müftüsüne giderse gitsin, yaptığı ibadetin veya icra ettiği muamelatın doğruluğuna dair fetva alamaz. Ve böyle bir durum, icma'a muhaliftir; ittifakın dışına çıkıp onu bozma demektir ki, bu da haramdır.

El-Muhalli, „Cemülcevami" şerhinde diyor ki:

„İcmaa muhalefet etmek, onu yıkmak haramdır. Zira bu yıkmadan ötürü tehdid varit olmuştur..." Çünkü, ayette mü'minlerin yolunun gayrisine tabi olmak azabı gerektirir, buyurulmuştur.

O halde iki, üç veya dört mezhepten telfik edilmiş

amelin batıl olduğunda tereddüt yoktur. Zira bunda icmai yıkmak vardır. Bu ise caiz değildir, haramdır. İmam Ebülhasen El-Hatib „El-Fetava“ isimli kitabında diyor ki:

„Bir mezhebe göre fetva veren zat, bir mesele hakkında bir müctehide göre fetva verdiğinde başka bir müctehidi taklid ederek başka bir tarzda fetva vermesi caiz olmaz. Çünkü onun bu hareketi sadece nefsinin isteği olur.“

Usul alimleri şu ittifaka varmıştır ki, değişik iki ictihadın mürekkeb bir şeyde taklid etmek doğru değildir. Bu hususta şu misali vermişlerdir:

Kişi abdest alıp bir tüyünün parçasını meshettikten sonra, köpek elbisesine veya bedenine dokunuyor ve ondan sonra namaz kılıyor. Bu namaz yerini almaz ve sahih olmaz. Çünkü bu adam Şafii ve Hanefi mezhebinden telfik (yani karma) yapmıştır. İbn-i Abidin'de karma (telfikli) olan hükmü şu misal ile açıklamıştır:

„Abdest alan bir şahsın bedeninden kan akmış ve aynı zamanda bir kadının bedenine eli veya herhangi bir yeri dokunmuştur. Sonra kalkıp (kan Şafii'ye göre, kadına dokunmak da Hanefi'ye göre abdesti bozmaz diye) namazını kılmıştır. Bu namazın doğru olması, ancak Şafii ve Hanefi mezhebinden müleffak (karma) bir hükme göre caizdir. Telfik ise batıldır, doğruluğu yoktur.“ (c. 1, sf. 75)

AYRI MEZHEP İMAMLARINA UYMA:

Bu arada bir mesele var ki, o da ayrı mezhep imamlarına namazda uyma meselesi. Bu babda uyanın mezhebine mi bakılacak yoksa imamın mezhebine mi? Bu hususta Rahmetullah es-Sindi risalesinde şöyle diyor:

„Eskiden beri alimlerimiz, başka olan alime namazda iktida etmesi caiz olup olmaması hususunda dört gruba ayrılmışlardır.

1- İmam ihtilaflı noktalara dikkat ediyorsa uyulması caizdir,

2- Kerahet vardır,

3- Mutlak manada caiz değildir,

4- Mutlak manada caizdir.“

Birinci görüş ki, meşhur ve maruf birçok alimlerimizin görüşüdür, genelde Hanefi'nin mezhebi budur. Bunlara göre hangi mezhepten olursa olsun, diğer mezheplerin de esaslarına riayet ettiği taktirde uyulması caizdir.

Bunun esası şudur:

Namazın caiz olup olmaması hususunda muktedinin re'yine bakılır, hüküm ona göredir. Muktedi bu babda imamın re'yine bakmaz. Binaenaleyh, eğer muktedi, kadına elinin değmesi gibi imamın re'yine göre namazı bozan bir hareketin imamdan sadır olduğunu bilse bile bu imama uyması caizdir. Çünkü muktedinin hakkında itibar edilen kendisinin mezhebidir. Fakat eğer kendi re'yine göre namazı fesada veren bir hareketin

imamdan sadır olduğunu bilirse, bu taktirde imama uyması caiz değildir. Merhum Ömer Nasuhi, „Büyük İslam İlmihali“nde şöyle diyor:

„Mezhep ihtilafı iktidaya mani değildir. Elverir ki, imam olan zat namazın şartlarına, rükünlerine riayet etsin. Şöyle ki: Müslümanlar, fıkıhları bakımından mezhepleri muhtelif olsa da esasta müttehit oldukları cihetle birbirlerine iktida edebilirler. Bu hususta efdal olan, her müslüman kendi mezhebinde bulunan bir imama iktida etmektir. Bu olmayınca diğer mezhepte bulunup namazın farzlarına riayet eden herhangi bir imama iktida edilmesi, münferit bir halde namaz kılmaktan eftaldır.“

Bir müslim, kendi mezhebine göre namazı bozacak bir şeyin böyle bir imamda mevcudiyetini görüp bilirse ona iktida etmesi sahih olmaz. Bir Hanefi'nin burnundan kan aktığı halde abdestini yenilemeden imamete geçen bir Şafii'ye iktida etmesi gibi.

Maliki'ler ile Hanbeli'lere göre ise, namazın sıhhatı için şart olan şeylerde yalnız imamın mezhebine itibar olunur, muktedinin mezhebine itibar olunmaz. Binaenaleyh, bir Malikî, başının tamamını meshetmemiş olan Şafii'ye veya Hanefi'ye iktida etse, namazı sahih olmuş olur. Çünkü böyle bir mesih, her ne kadar Maliki ve Hanbeli mezheplerince sahih değilse de Hanefi ve Şafii mezheplerince sahihtir.

HAREKETİMİZİN TEMEL PRENSİPLERİ

1- Dava; İslam'ın hayata hakim olması. Yani Kur'an'ın anayasa, şeriat'ın kanun, devletin İslam olmasıdır.

2- Metod tebliğdir, tebliğ metodudur. Yani Peygamber metodudur.

3- Tebliğ vasıtaları her meşru vasıtadır.

4- Tebliğ devrinde ilmî ve fikrî zeminde kalıp, kaba kuvvete başvurma, terörist bir hareket yapma yoktur.

5- Tebliğatı açık, net ve kesin olarak yaparken, yakayı ele vermeme hususunda da meşru tedbiri elden bırakmaz.

6- Tebliğde muhatap olarak, millet evladının bir kesimini değil, genç-ihtiyar, erkek-kadın, amir-memur istisnasız herkestir.

7- Küfür ve kâfir rejimle uzlaşma yoktur, taviz verme yoluna gitme yoktur.

8- Yalan, iftira olmadığı gibi, abartma, kabartma da yoktur, aldatma ve avutma da yoktur; her şeyiyle ortadadır.

9- Ehl-i Sünnet akidesine ve Ehl-i Sünnet fıkhına bağlı olup, mezhepsizliğe veya mezhep

değiştirmeye karşıdır.

10- İran'a Ehl-i Sünnet açısından bakmaktayız, münasebetlerimiz bu çerçevededir. Yapılan inkilab İslamî'dir, mezhebî değildir; karşı çıkma veya teslim olma bahis mevzu değildir.

11- Devletin kuruluş ve icraatında model Asr-ı Saadet'tir. Yani, Peygamber (s.a.v.) tarafından Medine'de kurulan ve sahabe tarafından devam ettirilen kâmil bir Hilafet'tir, altun devridir.

12- Şura esastır.

13- Kur'an dili müşterek dil olup, herkes anadilinde serbesttir.

14- Her müslümana ümmet gözüyle bakar; ırk, renk, mekân farkı tanımayız.

15- Her şey fetvaya bağlıdır.

Tebliğ Gazetesi, Sayı: 39/3, 30 Ramazan 1407, 15 Mayıs 1987